N.º 137-38

Tomo 12

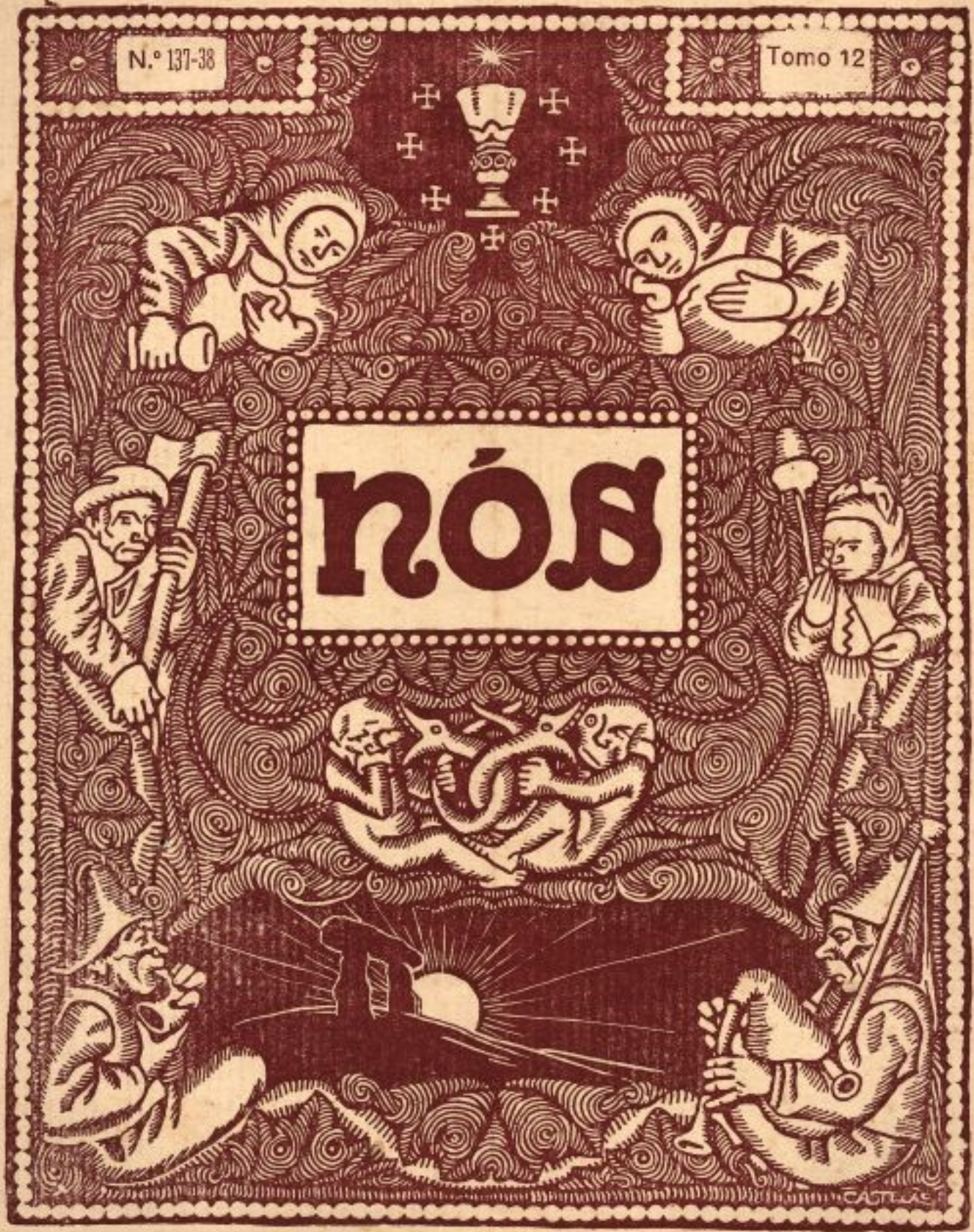

nós

NÓS

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
SANTIAGO

ABONAMENTO

Doce númaros, na Peninsua	6'00 *pesetas.*
Fora da Peninsua	8'00 »
Númaro solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

PAISAXE SIN HISTORIA, por Loís V. F. Pimentel.
IDILIO NA INSUA, por Anxel Fole.
CHOIVA, por R. Carballo Calero.
NOTAS ENCOL DO ESCUDO DE ARMAS DE NOIA, por Xohan López Medina.
PAISAXE I ESPRITO, por Manuel Lesteiro López.
UN INTERESANTE LIBRO DE FORMADO DA CATEDRAL DE MONDOÑEDO, por Duardo Lence-Santar e Guitián.
MITTELEUROPA, por Vicente Risco.
ARQUIVO FILOLÓXICO I ETNOGRÁFICO DE GALIZA.

IMPRENTA "NÓS"
Facturas - Estados - Libros - Revistas
e toda crás de traballos tipográficos
Trasmítanos os seus encárregos
Rúa do Vilar, 15 SANTIAGO

Vicente Risco
Abogado
Santo Domingo, 47-2.° Ourense

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XVII ★ Ourense Maio-Xunio de 1935 ★ Núm. 137-38

PAISAXE SIN HISTORIA

Era un ár novo,
virxe de pulmón.
Un novo mar,
virxe de náufragos.
Rosas sin estrear.
Vento sin azas.
Luz sin prumax.
Camiño sin rodeiras,
A morte inda non nascera.
Espello sin lembranzas.
¡Qué tristura máis fonda en todal-as cousas!
¿Cándo chegará a man do home?

Loís V. F. Pimentel.

IDILIO NA INSUA

ANXEL FOLE.

RESOA amplo e soave o marmurio do rio na serán crara, unxida de paz. Auga limpa e prefunda coma o ceo dista serán vranceira. O vento levián i ulente a penas a encrencha. Olmos, ameneiros e salgueiros orelan o río de un negro pálpito de somas. Pol o nidio vidro esbara unha nube branca.

Enriba do val, sobor dos outos cumios lonxanos, o pulso da serán acéndese en azúes silenzos, puros i-ardigantes como as meditazóns de un místico. Pro no val pulexante paganía e ledoenta sensoalidade.

O río devolve, redobradas, fermosuras á paisaxe. Ren leva con il, senón a sua eterna canzón cara ao mar.

¡Qué belida é ista pequena ínsua no meio do río que alonga dous sooros brazos pra abranguela e retela no seu seo!

Ao seu cote esquerdo hai un muiño con un caneiro. Ali se debroca o río en un trono musegal de escumas.

Na ínsua, un bosco callado de lentas somas gozosas. A ista hora da serán primanceira sestexan aii os faunos, descarregando no sono os seus sensos ateigados.

O muiño, catro vellas paredes mouras i-hedrosas i-un tellado co aleiro cheo de niños de anduriñas. Batindo o resón do caneiro o ritmo trecoleante da muiñada.

—

O mozo i-a moza saen silandeiros do muiño. Ao aparescer no dintel un merlo os saúda bulronamente. Sua presenza desartella o voo dunha nube de anduriñas que fuxen chirlando no ár azuado.

A il i-a ila cántalles o sangue unha diviña canzón de amor, e queren ouvil-a soilos, xuntos, gorecidos na soma latexante i-ulente do bosco, a carón da i-auga fuxideira.

Séntanse no céspede mol, leixando aboiar a ollada na auga rumorosa. Restala a risa verdecente das frondas sobor das suas testas e sobor da sorrisa vagantía do río...

Non fai falla esforzar os ouvidos pra escoitar a doce siringa de Pan, cantando a zugante fartura das campías.

É ila loira, coa cabeleira de soave coor de mel. Os verdes ollos, de auga de mar. O tón da sua carne, requeimada pol-o sol lembra a maturidade dos centeos.

Íl é outo, moreno, lanzal.

Entramos, fermosos, sinxelos i-ardentes como pastora e pastor de un idilio de Teócrito.

Ainda teñen a nenez pegada nos ollos. A il amósalle a pubertade na fina feluxe de froito que lle enche as meixelas. A ila, nos seus seos breves, duros i-ergueitos.

Sinten por primeira vegada na vida a ledoenta aguilloada da luxuria.

Íl gorenta a sua beleza con enlevado mutismo.

Mais fermosa que a auga fluente e segrel do río atopa a auga de seus ollos verdes, que se enche de unha liorta de desacougos e ledicias baixo a ollada relampada do mozo.

Aloumiña a ulente chama da sua cabeleira. Ollos e mans esbaran con ratada despaciosidade que acugula de suxestións seu amoroso desexo, as curvas trementes do corpo da moza... Xa arden no sangue do mozo as rosas carnás dos seus seos. Os alentos i-as almas fúndense en un longo bico...

Doce é a canzón do vento no ramaxe ou carexando os fenals maduros. Doce é o arro-

lo d'ista rula que abre un recanto de solermia na mañífica soedade das campías verdegantes... Pro mais tenra e doce, ista conversa tatexante en que mozo e moza se din os feitizos do seu amor.

—

Un longo solpor ensanguentóu o río. O maino batuqueo d'uns remos crebou o silenzo i-a seriedade das augas. A lonxana cántiga de un pastor fixo frolecer na tébrega medradeira unha branca rosa de melodía. Pro iles ren viron, nen ouviron ren.

Caiu unha estrela no río; logo, outra i-outra. Un sapo rexistrou melodiosamente o suceso coa sua frauta de prata. Como cairon tantas, o probe do sapo tivo que estar tocando toda a noite: doc, doc, doc. Moi paseniñamente, porque era persoa de costumes sans e tranquias e porque a sua flauta ren tiña que ver coa tolemia musegal dos novos zanfogueiros.

Cando as rás de boca rachada i-ollos inzados apedrábanlle o soilo de flauta co-a sua deboura de croaxos, o sapo arrenegaba de Honegger, Strawinky e Mossoloff...

Érguense os dous mozos. Il, xa home e ila, xa muller.

Cantaba o río, enchendo o val co-a sua canzón. Rechouchióu un reiseñor, ilumiando o silenzo do bosco.

Si o mozo fose un poeta romántego, erguendo a testa e fitando o ceo perguntaría:

«¿Qué viño milagreiro baixa das estrelas i embebeda o meu corazón?»

Coma non era mais que un ledo mozo campesío, seus beizos guindaron na noite ista cántiga inxel:

¡Quen dera que os meus olliños
fosen dous meigos espellos,
pra engaiolal-a laberca
que rechouta no teu peito!

Cloc, cloc, cloc, fixo eistrambote a flauta do sapo.

C H O I V A

Desfái o seu peiteado o ceo afoutado,
e a súa cabeleira encol da terra
verque, de longos ffos paralelos.

Aquén e alén da reixa, namorados
paxaros de ollos mornos devecidos
pol-a espiral do soño ao ceo ruben.

David de longa grea, o vento tanxe
cos seus dedos de brétema, nas cordas
da i-harpa eternamente renovada.

A rosa gris e murcha da saudade
con raxeiras de cinza aluma un mundo
esquecido en relanzos de silenzo.

Fraga de picas. ¿Cara qué Bastilla
avanza ista invisibre moitedume.
mesto balbor e unánime pasada?

Sen fin, como miñocas, longos laios.
nos illós, fanse múltipres, ao gume
frío e teimoso do intre sen historia.

Nas trégolas das rúas enlousadas
e nos sostidos das aceiras, pulsan
o piano da vila as mans da choiva.

Paira encol da cidade o anxo de néboa
da señardade, a ollar, de ollos doridos,
as rúas frorecidas de paraugas.

R. CARBALLO CALERO.

NOTAS ENCOL DO ESCUDO DE ARMAS DE NOIA

Por Xoan López Medina.

Non é tarefa doada facer un estudo documentado sobor do escudo de armas da por moitos tíduos ilustre vila de Noia; tan antiga, que no século primeiro da nosa era xa xiñificaba abondo para que merescese ser lembrada por Plinio. O empece d'unha parte, a falla de historia, ordeada cronolóxicamente, da mesma vila, xa que soilo eisisten datos esparexados d'aquela, e d'outra o carecemento de documentos que servan de guieiro a quen acometese tal laboura.

Algo, emporiso, eisistía no Arquivo do Concello municipal relacioado co escudo de Noia que poidera ourentar e tamén constituir materia proveitosa. Mais, ainda ca percura que fixo o que isto escrebe, nada chegou a abrigoar sobor do logar onde foi a parar libro de tanto intrés, pois dun libro, refirindo outros aspeitos curiosísimos de Noia, trátase. É sensibre que o desleixo d'uns e a cobiza d'outros couten elementos importantes a aqueles que se propoñen facer laboura da clás que nos ocupa. Cas facilidades que D. Lois Agra Cadarso, noiés de vasta cultura, dá a quen quere tirar datos no seu intresante arquivo, do cal recollín algún para iste traballo, contrastan ese desleixo i-esa cobiza.

Non embargante, aproveitando os esparexados que a Tradizón, a Historia e outras fontes de investigazón dán-os, algo se pode reconstruir tocante ao escudo de Noia.

En que época comenzou a usarse, iñórase. Paresce ser que a máis antiga representazón que do mesmo se conece, por máis que a súa antiguidade non pase de finaes do século XV ou comenzos do XVI, é a que se olla no escudo do arco do Hospício Vello, n-outrora Hospital de «Sancti Spíritu» e hoxe Escola de Artes e Oficios, (núm. 1). Iste escudo, de feitío moi orixinal, ainda non aparesce orlado pol-a cadea. Hai outro (núm. 2) que data do século XVIII, e estivo na frontaría da antiga Casa Consistorial, en cuio solar aséntase aitualmente o edificio que ocupa o Istituto do segundo insino. Tal escudo, que se colocou na frontaría do poente do devandito Hospicio, é de feitura moi fermosa. A coroa que o arremata é voada.

Fig. 1—Hospicio.

O campo, en óvalo, do escudo, está dividido ourizontalmente en dous cuarteles, ostentando no superior o escudo de Hespaña e no inferior as armas da vila, detalle dino de facerse destacar porque reflexa o conceito que daquela tiña o noso Concello da hoxe latexante custión sobor da autonomía das Rexións. Tampouco iste escudo ten cadea.

Ao pé do sonado viril de San Martiño e nos ornatos (casula, capa pluvial e dalmáticas) que na súa Igrexa se gardan, e lócianse principalmente na festividade do

Santísimo Corpus Christi, óllanse escudos de Noia sin a cadea.

Na capela de San Lázaro, na parede que dá ao meiodía, esculpeuse no ano 1.768, según dí a inscrizón gravada na parte izquerda, a Arca e a pomba, pero non a cadea, sin traza de escudo (núm. 3). Por máis que o Concello o desinaba asi, cando no 6 de Abril do ano 1.794, acordaba, antre outras cousas consinadas na acta que se ergueu có gallo da visita que no mesmo día, domingo de Lázaro, fixeran «los Sres. de Justicia y Regimiento», seguindo a costume dos nosos antergos, á capela do Santo para asistir «con su Vara de Justicia» aos actos d'aquel dia, o seguinte: «Se halló ésta (a capela) faltosa de algunos reparos que están mandados hacer por el Ayuntamiento en ella y su atrio y asimismo que es preciso se limpiase el *Escudo de Armas* de esta Villa, que tiene la citada capilla a la parte del mediodía en la pared de la capilla maior por hallarse bastante gastadas por el temporal y su antigüedad». Ista acta aparesce asinada pol-os Rexedores D. José de Lira e Zúñiga, D. Alberto Antº Torrado e D. Alonso Fernández.

Outros escudos conescemos de feitura parescida. Pero os que temos por máis antigos dos en que xa figuran todol-os atributos, son: (1) o que tiña o altar maor da Irexa de San Martiño (ano 1.821), altar que foi sustituído pol-o aitual, e o que cingue o pendón da Municipalidade (núm. 5). Iste escudo, de comenzos do século XIX, é obra do ourive noiés D. Agustín Campio de Castro.

Taes atributos son: no campo, conforme a Tradizón (para nós lênda), que quere que Noia, a vella Noela ou Novium, fose poboada, xa non por Noé, pois sería moito admitir, por un descendente próisimo seu, o escudo non leva máis que a Arca e a pomba bíblica ca póla de olivo no bico. Arrodeando cuase todo o escudo, unha cadea cos grilóns crevados na parte superior e pendurada d'ela unha meia lúa, privilexio cuio uso foi concedido pol os Reises Católicos galardoando, asegún di a crónica, as fazañas dos antigos tercios mariños galegos, unha das cales é a que se refire así:

Nos comenzos do ano 1.248, reinando Fernando III o Santo, durante o cerco de Sevilla pol-as súas ostes, a frota de Ramón Bonifaz isolou o castelo de Triana ca plaza, rompendo ao efeito unha ponte de barcas reforzada con fortes cadeas, o que detreminou que no mes de San Martiño do mesmo ano, o sarraceno fixese entrega das chaves de Sevilla ao cristián.

Formaba parte da frota valentes mareantes de Noia, sendo a súa seizón a primeira que, ao mando do capitán Payo Gómez Chariño, de Pontevedra, arremeteu contra a ponte. Eiquí o orixe d'este atributo do escudo; os nosos bravos mariños rompendo a

Fig. 2—Hospicio.

cadea que cal barreira infranqueable puxera o poderio ainda puxante da meia lúa.

D. Armando Cotarelo e Valledor no discurso adicado a Payo Gómez Chariño, «Almirante e poeta», o 7 de Abril do 1929, ante a Real Academia Española na súa rezeizón como membro da Seizón da lingoa galega, dempois de sinalar a predileizón que San Fernando tiña pol os galegos por habérese él criado en Galiza e ter ben conecidos seus homes, e canto do seu esforzo e sabencia poidía agardar, aproveitados nas conquistas andaluzas, na de Sevilla especialmente, que tivo para os galegos «aspecto de verdadera cruzada», di, con referencia ao feito relatado: «La tradición adjudica a Payo Gómez una de las más gloriosas hazañas de la conquista... Quiérese que sus bajeles intervi-

(1) O que ten a frontaría do poente da capela de San Lázaro (núm. 4).

niesen en los combates del Guadalquivir y se quiere que el comandante, siempre uno de los «omes buenos et de la buena compana et bien guisados» escogidos personalmente por Bonifaz para su ayuda, montase una de las naves, la «que yva de parte del Aronal», la que primero embistió el formidable puente de barcas y cadenas tendido entre Triana y la ciudad el glorioso 8 de Mayo de 1.248. No rompió Chariño el puente, pero lo quebrantó de manera que la otra nave que le seguía, capitaneada por Bonifaz, «pudo dar tan de fruente un tal golpe que se passó clara de la otra parte». ¡Memorable golpe que aseguró la conquista de la tierra andaluza y extremeció de pavor el corazón de los musulmanes!».

Como dato tamén interesante para iste traballo, adiante copeo un acordo do Concello, do 20 de Nadal do ano 1798, para tratar «de

Fig. 3—San Lázaro.

las varias regalías que le son propias» e antre elas «una el usar del pendón, estandarte o guión con el *escudo de armas*». No dito acordo, que viña a restabelecer o uso do pendón, dempois da descrición d'esta insinia, facíase a do escudo que a aquel se cinguía, d'este xeito: «Que el escudo de las armas es de plata todo él; su peso, (está en branco no orixinal) onzas, mui bien trabajado y contiene las antiguas de esta villa, que tiene y siempre usó en sus edificios, monumentos, sellos e insignias públicas, a saber: el Arca de Noé nadando sobre las aguas del Diluvio con la cebeza de este Patriarca asomada por otra Arca observando el regreso de la Paloma con un ramo de oliva en el pico en señal de la cesación de aquel castigo, en conformidad de lo escrito en las Sagradas Letras sobre este suceso y en varios autores profanos que tratan de las armas públicas de las villas y ciudades prales del reino, especialmente por D. Antonio de Moya en una obra intitulada «Declaración de empresas, armas y blasones de los principales reinos, provincias, ciudades y villas de España», dedicada al Sr. D. Fernando el Sexto, donde hablando de Noya atribuye su antigüedad y origen a dicho Patriarca como se compendiaba en sus armas, y otro muchos autores.— Además de esto se adornó dicho escudo con una cadena alrededor, quebrantada, y en la parte inferior una media luna abatida para demostración de la gloriosa hazaña con que se distinguieron los naturales de esta Villa por la mar, rompiendo los primeros las cadenas de los moros, que tenian en el Guadalquivir cuando fué la conquista de Sevilla en tiempos del Santo Rey Fernando y por lo que le concedió este el privilegio de que no padecieran pena afrentosa como consta en el Archivo de Pontevedra y otros documentos». Asinan a acta d'este acordo os Rexedores Licd. D. Manuel Silvestre Armero, don José de Dios de la Concha, D. Remigio Núñez, Procurador Xeneral, e seguen duas sinaturas ilexibles.

Cando o Conello asistía en Corporación a actos oficiaes, os Rexedores e o Segredario levaban penduradas do colo unhas medallas que semellaban o escudo. Esta costúme, como a de portal o pendón o Síndico, caeu en desuso pasa de trinta anos.

Outro dato curioso. D. Juan Henriquez Ossorio, Escribán do Concello, autor do libro ao cal no escomenzo d'este artigo aludo, decía pol-o mesmo ano 1798, asegún nota tirada do tal libro, refiríndose ao relós e orgo da Irexa de San Martiño, o seguinte: cuyas dos piezas se hicieron y repararon «*ai muchos siglos*» por el Ayuntamiento, como otras piezas tales, varias alhajas y ornatos que «*hobo y ai con las armas de la villa*».

Parez estrano que o feito heroico ao que arriba aludimos, acaescido no tempo de San Fernando, non fose galardoado ata o reinado de Fernando e Isabel, os cales deron a Noia unha «Carta de Seguro», asinada en Valladolid o 21 do mes de Sant-Iago do ano 1476. Mais, poidera têr espricazór en

que a Noia, dependendo d'aquela da Mitra compostelán, non lle consentisen as circunstancias ou non tivesen meios abondo para atinguir tal privilexio ata que seu concello, fora da tutela da Mitra, hachou istante axeitado dempois de dous séculos.

O acordo do ano 1798 en que se descreben os atributos do escudo, para nada se refire a

Fig. 4—San Lázaro.

que o arremataba a coroa ducal d'Alba, casa á que veu parar a antiga dos Condes de Lemos, que tiña solar en Noia, na rua que ainda hoxe nomean da Condesa, cuios tiduares foron nalgún tempo señores xurisdicionaes da vila, e ista circunstancia sería, cecais, a que dou motivo para adir dito atributo. Aquela rua xa se chamaba no século XVI «Rua de la Condesa», e para fixar a sua situación, liese no «Libro de Rentas de la Capellanía de la Concepción», arquivado na Casa Reitoral de San Martiño; «Calle que desciende de la Plaza para la Puerta del Rivero Grande donde vivia la Condesa de Lemos».

De persoa versada en Heráldica escoitei que a cadea debera arrodear o campo do escudo, por ser onde se poñen as armas do tiduar, e non circundand-o eisteriormente. Isto pode facerse cos d'aqueles que teñen o Toisón de ouro, por exempro. Mais, así se ven usando, i-así debe seguirse presentando noso escudo.

Iste é todo o froito, ben pequeno certamente, das miñas investigazóns encol do escudo de armas de Noia, de cuia antiga fidalguía dan fé as cento vinte papeletas que, pol-o d'agora leva acabadas o profesor do Istituto D. Alvaro das Casas, d'outros tantos escudos nobiliarios clasificados por linaxes, estudo que presentou recentemente no Seminario de Estudos galegos e que o pobo noiés ha de agradecer, xa que ista laboura será o cimento para ir refacendo a Historia da nosa bisbarra, berce de homes esgrevios, dos que o historiador Murguía na obra «Galicia do ano 1880, e dempois de falar das familias nobres e ricas que se asentaban dentro dos seus muros, di: «Pero aun ilustran mas este suelo los hombres de ciencia y los artistas que produjo. Tiene la gloria verdaderamente excepcional de haber producido los dos mas insignes escultores que produjo Galicia en el siglo pasado: D. Felipe de Castro, director (foi o primeiro) de la Academia de San Fernando, de quien escribe Ceán que la «escultura recobró en España su esplendor con las obras, celo y aplicación de este profesor», y D. José Ferreiro, que no fué menos en el mérito, sino en las felicidades y gloria alcanzada. En el siglo actual produjo el malogrado D. José Suárez, tallista de gran talento que levantó en nuestros dias la talla en Santiago de inmerecida postración. Entre los escritores, cuenta esta Villa a Fray

Fig. 5—Pendón

Luis Rodriguez, Franciscano, que publicó unos «Comentarios a Scoto», impresos en 1624; y fué el primero que trabajó un «Vocabulario de la lengua gallega»; el Lic. don Luis Maneiro, que floreció a mediados del siglo XVII; el insigne albéitar, D. Fernando Sande y Lago, de quien dice Llorente, refi-

riéndose al libro V de su Tratado de albeitería, que es «un verdadero tratado de mineralogía, con su clasificación en tierras, piedras, metales y jugos, exactamente la misma que años después estableció el inmortal Werner». En el siglo XVIII, floreció el benedictino Fr. Pedro Blanco, y a mediados del presente, Fr. Manuel Iglesias, general de la Orden de San Francisco cuando la exclaustración, y nuestro infortunado amigo D. Francisco Añón, poeta abundante y fácil, y de los primeros que restauraron en nuestro país la poesía en lengua gallega».

E dende a data da tal obra a hoxe, podemos engadir aos nomeados, outros valores, os mais representativos; na cencia anatómica, a D. Francisco Romero Blanco e ao seu discípulo predileito D. Alexandro Rodríguez Cadarso, que foron Reitores ilustres da Universidade galega, iste, noso amigo da i-alma, finado tráxicamente na barranqueira de Lubián, cando había conquerido o cume da groria; na cencia arqueolóxica i-outras ramas da sabencia, a D. Eladio Oviedo Arce; e nas armas, a D. Lois Cadarso Rey, que buscou morte heroica en Cavite ao intentar, con temeridade, abalroar o acorazado «Olympia» co deble «Reina Cristina» que él mandaba.

Noia, 1935

PAISAXE I-ESPRITO

Por Manuel Lesteiro López

Dádelle ás ponlas de seu!
Velahí meu berro decotío. Veredes: Eu maxino a Galicia coma un rexo carballo druídico desmochado, no que estérilmente trátase de inxertar as grotescas paletas do nopal iberoafricano. O carballo conserva a súa baruda vitalidade —o pobo—; compre aos bós e xenerosos procurarlle unha magna frolación!

En Xunio do 31 pubriquei en NÓS un artigo defendendo a virtualidade da nosa língua na restitución da nosa persoalidade. Daquela fundeime de preferencia nas potencias subconscentes. Nun curso escolar ao que asistín derradeiramente, xurdiron outros problemas, lembrándome dos cales quixera agora enxerguer o tema da nosa persoalidade, primeiro afincándome no ambente físico-cultural, logo no decorrer hestórico, pra chantar de remate un fito no problema do bilingüismo en Galicia.

—

A persoalidade, individoal ou colectiva, é o xeito de reaicionar ante a realidade circundante, a maneira de interpretar ista realidade que abarca todo o universo. ¿Cómo se esprica que xurda nun punto preciso da cuadricoa do espacio e do tempo un determiñado xeito de filosofar?

Antes de se internar pol a xeométrica arquiteitura dunha escola filosófica, Unamuno pregúntase ¿coma é o home Kant, o home Spinoza, o home Leibnitz? porque, en derradeiro termo, o sistema filosófico é producto da persoalidade do filósofo. Levando alén a nosa eisproración das fontes d'onde a vena filosófica mana, ollamos que o filósofo áchase circunscrito nunha multitude de determiñacións hestóricas, xeográficas e psicolóxicas, que é diste xeito coma se nos presenta no seu ambente, considerado iste de fora adentro até localizar ao indivíduo filosofante, si val a imaxe, do xeito coma as ondulacións concéntricas da yauga nos permiten precisar a irrupción dun corpo no líquido.

O ambente cultural non o consideramos como algo illadamente valente, coma propón Müller, senón máis ben unha resultante do factor hestórico e do xeográfico. Do xeito coma o esprito xeométrico de Aristóteles sería un fenómeno imposibel no ambente tradicioalista e barroco do Celeste Imperio, e a unidade filosófica de Descartes unha frolación absurda na Edade Meia, xeográfica e socialmente un mosaico, de un tipismo abigarrado e presidida pol a mística, o dogma e a inxenuidade; resulta Gautama Buda a máisima encarnación da espritoalidade hindú, fanática de pureza e misticamente panteista na suprema aspiración a se perder no nirvana, vitalismo eterno e indifrenciado, e son, asimesmo, os profetas de Israel as águias vixiantes, as intelixencias diáfanas e previsoras que aconsellan a súa conduta política a un pobo forzado, coma unha cuña, antre dúas civilizacións antagónicas. É chocante tamén, por exemplo, o contraste antre a heroicidade defensiva dos pobos sedenta-

rios —Guillermo Tell— cheos dun senso humán de responsabilidade, coa procaz acometividade do lexendario bandido de Bagdad, que encarna ao heroi nómada. (Niste aspecto somellan os pobos sedentarios aos herbívoros, cuias armas son máis ben aptas pra a defensa, frente ao equipo dos carniceiros dispostos pra o ataque. Os primeiros se salvan somentes perante o instinto social: isto é importante) (1).

Descendendo dos cumes da individoalidade â consideración do pobo, ao factor psicolóxico racial-nacional, parécenos o axeitado consideralo dende o esceario xeográfico no que se desenrola e pol-o que é condicioado.

Decote temos ouvido falar do ambente maravilloso de Grecia que favorecéu o que «un día, nunha praza ateniense, descubrira Sócrates a razón». O cerebro, na craridade daquel ambente, tallaría as súas construccións con aristas tan vivas como as que a luz descubre na xeométrica arquiteitura que aló ten frolecido. (Xa se ten engadido que iste ambente foi un momentáneo excitante da enerxía acumulada pol-os arios nas umbrías florestas, parellamente ao caso extremo da India). Pero as terras meridionaes, soleadas, excitadas de aromas e de alcohol, son terras de paixón irrefreada, frente â tenrura, a melanconía, e, a un tempo, a tenacidade dos países atlánticos, húmedos, xugosos, e, continuando o símil, constantes como a gota d'auga. Frente â rixidez mística da parameira, alucíñada e a un tempo agobiada de luz, realzada de craridade e a un tempo rutinaria no seu sempre brilante aspecto, topamos o humor, a variedade espritoal insondábele dos países atlánticos onde as nubens (non tan abafantes coma moitos parvos dín) ao xeito de cortinas manexadas por un artista inenarrabele, dispondo ao seu capricho a luz e a soma na terra, arrincan âs formas e â coor toda a sua multiforme variedade, e onde a brétema, esfumando os contornos ou alonxándose, escenifica a paisaxe convirtíndoa en meras siluetas, escalonando os pranos, contrafacéndoa en irreales fantasmas, borrando a base dos promontoiros coma se fosen ingrávida nuben e non pesada terra, elimiñando totalmente un sector ou a natureza inteira, ou, ao se desvaire, deixando que a luz acuse rexamente todol os rasgos. E hai ainda outros días, de brétema imprecisa, nos que o ambente é cristaíño coma se toda a paisaxe estivera sumersa nun mar de escaso e areoso fondo. A yauga pulverizada na atmósfera é coma un aparato de óptica indefinibel na súa naturalidade e comprexidade, a un tempo, que en só momentos tan pronto acerca as lonxanas ribeiras facéndoas perceptíbeles en todol os seus detalles e matices, como as esfuma en inaccesíbeles lontananzas.

As formas eisi, ainda coa mesma perspectiva, non nos amostran un só aspecto, multiprícanse e sustitúense a sí mesmas e adequiren unha vida e un movimento, unha elasticidade, que se non poderían adiviñar nunha atmósfera eternamente despellada. Eisí o esprito que contempra ista multiforme, varia e tránsfuga natureza adequire a ampritude de criterio máis oposta ao fanatismo estepario.

Findando de faguer iste contraste achámonos en condicións de comprender por qué unha raza nómada, vivindo en desertos coma os tuareg, ao ser sometida a un cambio non xa tan rudo coma o anotado, ao avanzar os hebreos dende a Arabia pétrea, i-en xeral toda a ancha franxa desértica en que aquela está comprendida, cara a Canaán, fuxindo da fame de terra adentro pra se asomaren ao mar; ao contraste antre a aspereza, a sinartrosis espritoal do deserto, e a dozura, abundancia e facilidade do crima mediterráneo, sufre iste pobo unha trascendental metamorfosis e unha conseguinte conmoción política pol a inadaptación âs novas condicións. Con istas premisas podemos tamén considerar o comunismo produto tipico dun país de estepas —procrive ao misticismo, â difusión da individoalidade— namentras que un país de penichao, de variábele escorzo, de accidentes habitábeles,

(1) Galicia non tivo nunca unha unidade política de aición. O tipo de poboación en concentracións urbáns impón a convivencia social, a unidade cidadán de aición. O tipo de poboación galega' eminentemente disemiñada, conduz ao individoalismo. Compre que a profesión dun credo común, dunha cultura galega, sirva de catalizador pará síntesis das nosas actividades espritoales. A nosa unidade de aición tense de basar nunha unidade cultural superior ao simpre contacto de corpos que supón a concentración urbana.

se por engado é fértil, tenderá inevitalbelmentes ao mininfundio; porque na estepa, rasa e uniforme, perdurará o esprito gregario de negación do eu, mentras no val e no cotarelo, costa artellada e penichao rugoso, prende o amor â terra, a comunión individoal coa paisaxe. Na terra lisa, coma nun espello convexo, a luz do esprito dispersase; na terra cóncava, en troques, os feixes son aferentes ao esprito, a individoalidade, onde converxen infindade de vivencias. (1)

A terra árida e chan, é, fatalmente, terra de espellismos, de paixón, de fanatismos; de procaz rudeza (2) e de franqueza si se quer. A terra húmida e cóncava, é terra de humor, âs vegadas de melanconía (a etimoloxía é sorprendente), de panteismo, refreisiva, racioalmente tenaz, tendente ao sincretismo, â sutileza...

Mais a multiformidade da paisaxe atlántica denantes esposta infruie decisivamente nas vicisitudes do noso esprito e na súa complexidade: etapas de uniformidade alternando con momentos de revolución; plétora e depresión; tensión e languidez; nervios e serenidade; frío positivismo e morna saudade; entusiasmo paradóxicamente combinado con escepticismo. Son as famosas arroutadas céltigas anotadas por Xulio César. A refreixón atlántica, a tenacidade racioalista —eistrema nun país bilingüe— non son, pois, unha posición cómoda e habitoal, senon que teñen de se exercere sobor dunha vida atormentada (4), magnamente creadora sabendo encauzar a súa puxante palpitación perante a discipriña, temprándoa no ascetismo, forxándoa no exercicio, alumeándoa co coñecimento. Antena sensíbele a todal as ondas, rexistro do palpitar da humanidade, non isolada ao xeito de cidade pecha (Mediterráneo), mais en comercio coa natureza: cume no chan, irradiante dos sinxelos vieiros!

Ben está o humor pras calamidades irremediábeles, por aquelo que dicía Sancho: «as tristezas se non fixeno pras bestas, senon pros homes; mais se os homes as sinten demasiado vólvense bestas»; mais o humor é no fondo un sentimento amargo e negativo ao que lle debemos pechal-a entrada cando sintamos que en nós esperta a arroutada, a marea constructiva do entusiasmo, i entón a nosa vontade debe servir de dique que manteña a tensión namentras a obra se non remata.

---

(1) O esprito rural, involucionado, que ista aperta antre o home i-a terra poderia orixinar, áchase longamente contrapesado no noso chan pol-o sopro infindo do mar: ancho é o mar e non rixido nin fixo: é unha ampritude dinámica, vidal e perigosa: pra sulcala compre ter con ela o longo namoro —alegría e door— unha raza vella, aventureira e cautelosa.

A seguranza, a fixeza, da ampritude esteparia, poderia espricar en troques —fustigada, ademais, por un craror alucinante— o aventureirismo tolo, desatado, do nómada.

(2) Velahi en dúas verbas o feito difrencial no goce: «chuleria» vs. «coña».

(3) Ista fervenza interna, contida pol-a tenacidade refreisiva ou pol-o humor, foi variamente interpretada de xeito erróneo, ou como carácter ter pouco varonil ou, mais fácilmente, valéndose do tópico, coma comprexo de inferioridade. A realidade áchase máis exactamente representada por un corpo mozo, palpitante de todol-os impulsos, suxeto a unha ialma de vello, esperimentada i-escéptica, a ialma dun pobo fatergo.

Home:	CULTURA:	ESPRITO:
Pobo:	HISTORIA:	TEMPO
Paisaxe:	XEOGRAFIA:	ESPACIO

——

Mediterráneo: Sistema, arquitectura (no esprito Grecia, no político Roma), cicro fechado, infreisibilidade. O home mediterráneo ten a súa espresión no «oikos», o recinto, a cibdade e a praza, o xardín, o artificio humán fechado â natureza.

Luz permanente, estacións de uniforme ritmo. Tudo aparez reglado, perfilado, delimitado, craro e coma se non poidera ser doutra sorte: Nasce a convicción, a suficencia.

Vida fácil i encarrilada, cuia acomodación castra unha actividade espritoal fonda; en troques chan propicio a explosión (India, Grecia) das reservas potenciales da ialma de razas forxadas en crimas de meirande rudeza (bosques umbríos de coníferas e albres de

folla caduca), das razas nórdicas forzadas a unha grande activicade manual, base pra o desenrolo espritoal a que o lecer permitido por un crima máis fácil as impulsa.

Parameira: Borracheira de luz, extremos escitantes de calor e frío; paixón brutal, misticismo; eistremos de miseria e botín nas razzias que constitúen a súa actividade política mais típica. Vida parasitaria sobor das culturas sedentarias, das que, aparentando rexilas, nútrese.

Atlántico: Esprito comprexo, constante, fluído, axitado e barroco, mais envolto na brétema soave do humor; esprito en que todal as direccións se concentran e chegan a se manifestar. Non hai contradicción ao atribuir aos atlánticos ista constancia e señalarlles por outra parte unha grande comprexidade e fluctuación espritoal. O simil mais aproisimado sería unha fonte deitando a chorros intermitentes, unha corrente alterna. O Mediterráneo sería a corrente continua (en tanto lle dura o manantial nórdico), e a estepa as eisplosións esporádicas.

Ademais, istas enormes oscilacións espritoales do neno-vello atlántico, ocurren na vida interior, están contidas, non trascenden ao eisterior que procura conservar un aspecto de indifrencia, como a brétema encobre o eterno dinamismo da natureza.

——

Grecia é a representación pura do Mediterráneo, en Roma a combinación con un sospeitado espíritu de estepa (o da loba totémica) da o tipo duro de domeñador-orgaizador, Hespaña é o imperio fugaz, impráctico e apaixoado do nómada, Inglaterra representa o esprito dúctil e constante do Atlántico.

PÁXINAS HISTÓRICAS GALEGAS

UN INTRESANTE LIBRO DE FORMADO DA CATREDAL DE MONDOÑEDO

Pr'o querido amigo Fermín Bouza-Brey Trillo, dino Xuez de 1.ª Istancia da Estrada, bestoreador e poeta galego i-entusiasta das cousas mindonenses.

O Ilmo. D. Diego de Soto e de Valera foi, sin desputa, un dos perlados mais autivos i-esprêndidos d'esta ilustre Sé de San Rosendo, que tivo comenzo na vila de Mindumetun —autualmente San Martiño de Mondoñedo, en Foz— despóis do ano 866 e antes do 877.

Naceu en Valladolí; era fillo de D. Luis de Soto e de D.ª Catalina de Valera; foi trece anos Oidor das Cancellerías de Granada e de Valladolí; estivo de coengo en Palencia e d'Arcediao en Santiago; tomóu posesión da diócesi en 1546 e finouse o 24 do mes de Nosa Señora do ano 1549, sendo enterrado frente do cancel da porta maor da Catredal.

Moitas e importantes obras foron as que fixo no pouco tempo que gobernou a diócesi. Executóu varias na Catredal; costruiu a autual fonte Vella e unha cárcere; terminóu de redifecar o pazo piscopal; abriu ventás na fortaleza do Castro D'ouro e trougo a imprensa a Mondoñedo, na cal, no 1550, Agostin de Paz imprentóu *Descripción del Reino de Galicia*, do Lc. Molina, coengo mindonense; e *Herarium commune utriusque juris, per Joanne baptistam*, i-en 1553, *Coloquios Satíricos*, de Torquemada (1).

Foi familear do Sr. Soto, o coengo Simón López de Frias, home de sabencia, que deixou esquirto un libriño, que se garda no arquivo da Catredal, en verbo a diócesi.

Iste libriño está cuberto de coiro grabado da época; componse de 50 foleos de 21 por 15 centímetros e contên moitas e cursidosas noticias, todas inéditas, agal-as que falan do pontificado do Sr. Soto, pubricadas pol o P. Flórez nas páxinas 230-33 do tomo XVIII da «España Sagrada», o cal trata da Eirexa de Mondoñedo.

Isas noticias refírense ôs asuntos siguientes, antre outros:

Sínodo diocesao, adevocaceón da Catredal, destribuceón do Coro, oficiás da Eirexe, parroqueas, mosteiros, ermidas principás, vasallos, xurisdiciós e rendas da Dinidá piscopal, terras e vilas principás, alugueiras d'Audencia Reial, da metropolitán de Santiago, da Cancelleria de Valladolí e de solicitudes a Roma; preitos da Mesa piscopal, gastos da casa do Bispo, libros de contas do Bispo, feitos do pontificado do Sr. Soto, vesita de D.ª Taresa Enríquez, reverendas i-ordenadas Sé vacante e «Relación antigua en que están tasadas en Roma las iglesias de España».

O prólogo está datado en Valladolí, o 1 d'Outoniño do 1550; ocupa os tres primeiros foleos e atópase dirixido «*Al muy Ilustre e Reverendísimo Senor don fray Francisco Venavides Obispo de Mondonedo del consejo de su mt.*

N il, despóis de faguer unha reseña hestóreca da diócesi —cometendo erros— e de loubala, dí:

«Todo lo dicho y mucho más q en loor

del obispado a V. S. se podría dezir se trae a fin que lo eftime y ame mucho y haziendo efto V. S. lo refida porque só imnumerables los bienes q desto se sigue».

Dí tamén:

«Todos los vafallos y súbditos de V. S. tenemos a muy buena dicha tenelle por señor y prelado teniendo por muy cierto é todo lo q fe offreciere nos hara med y fabor como de quien V. S. es con jufta razón se efpera. Deseando servir a V. S. hice efte quaderno que trata de las rentas y obispado de Mondonedo y de algunas cofas q el Obispo mi Sr. hizo y otras que dexo encomendadas».

Pón de releve os grandes méretos do señor Soto, manifestando que todol-os bispos xuntos non fixeran tantas obras coma íl e que o Sr. Soto «trataba de libertar la Ciudad», ou seña librala de peitar; e remata da maneira seguinte:

«A quien (o Bispo Benavides, sucesor de D. Diego de Soto) suppco perdone mi atrevimiento y reciba este pequeño servicio por muestra de mi deseo y en lo que estuviere errado V. S. lo mande enmendar pues abra sido por ignorancia y no por malicia. Guarde n. S. la muy Ille. y Rma. perfona de V. S. en aquel eftado que nos convenga para salvarnos».

Despóis do prólogo, aparece unha folla que contén un plano do bispado, feito a pruma. Na testa d'iste prano figura a ría de Ribadeo, límite co-a diócesi d'Oviedo, e dous pobos asturiáns, que deben sere Castropol e as Figueiras; aparecendo Castropel, con castelos. Drento do prano, óllanse gráficos da chantría de Ribadeo, cuia vila está entre castelos; de dos dous pobos, que serán Foz e San Martiño de Mondoñedo; do deanazgo do Valadouro; de Mondoñedo, que s'atopa amuralado en forma cadrangular, con unha torre en cada esquina; da mestrescolía; de Castro de Rei; dos arcedianatos de Azúmara, Viveiro, Montenegro, Trasancos e Melide; do Ferrol e d'outros pobos.

Vexamos agora algunhas das cursidades d'este libro:

ARCEDIANATO DE MELIDE

En verb'ó arcedianato de Melide, creado pol-o Bispo D. Diego de Soto, dí Frias:

«El Arcediano de Mellid ef obligado a refidir un mes cada año en la iglesia de Mondoñedo y sino la mitad de los frutos de su dignidad son para la fábrica».

RROVISOR E ALCALDE MAOR

O Bispo «sentía mucho la gran necesidad que ay e.. el Obifpado de Mondoñedo de que el provisor y allde mayor seá buenos letrados por q de otra manera ellos y los officiales robá la tierra yerran los negocios deftruyen los vasallos y todo en prejuicio de la conciencia y honrra del pueblo».

OFICIÁS DA EIREXA

Os oficiás da Eirexa eran un maordomo de rendas, un alférez (2), un obreiro e un barbeiro.

NOSA SEÑORA DA GUADALUPE E O APÓSTOLO SANTIAGO

No bispado de Mondoñedo era máis popular Nosa Señora da Guadalupe qu'o Apóstolo Santiago, pois ollamos que a «impetra» da primeira producía 4.000 maravedís ô ano e a do Apóstolo, 3.000.

O Bispo D. Diego de Soto, pol-a gran devoceón ô Apóstolo e a Virxen, non levaba istas «impetras».

MOSTEIRO DE SAN FRANCISCO DE VIVEIRO

Frías pón iste Mosteiro en Ribadeo.

Dí: «Este monefterio en el año de mill y quis y quarenta y ocho as fue por prouifion de su md y a suplicacion y pedimento del obispo mi sor don diego de Soto vifitado y reformado con tanto rigor que pufo gran miedo en los otros monestarios del reyno de Galizia que de semejante reformacion fe temian. Fueron todas las monjas del dho monesterio fuera excepto dos vna hija de doña Conftanza (3) mujer qe fue de un Cavallero principal llamado... y otra vieja portera de setenta años las quales dichas monjas fueron llevadas a diversos monefterios de fu ordê y al dicho monefterio de Ribadeo fueró

de otras partes traidas escogidas otras; a las quales el obpo mi sr les daria cierto trigo y dinerof de limosna qe le parecia buenamente baftaria para la sustentación del dho monesterio los ocho meses del año y con la renta del dicho monefterio se sustentarian los otros quatro porque con esta ordé cefaria los inconvenientes pasados de q dezian ser caufa su grá pobreça».

O BISPILLO DE SAN NICOLÁS

Tiña o Cabildo un trebuto ou memoria «que llaman del Obifpillo de San Nicolás; y es que haziendo en el coro de Mondoñedo las vifperas de San Nicolas el dho Obifpillo cuando despues va el día de los inocentes con su Deán y Chantre, Alcalde Mayor y alguacil y tres pajes, todos con sus cabalgaduras y dos lebreles, salenle a recibir el Abad y monjes y convento con mucha gente del pueblo; y con esta solemnidad entra en la iglesia del dicho Monesterio, y despues de dicha la misa mayor, el Obispillo se sube al altar mayor y da la bendición».

Logo, o Abade e monxes «le llevan a el y a los que con el van (que son siete sin su señoría) al refitorio y les dan una buena comida y cebada para ocho cabalgaduras y pan para dos lebreles. Acabada la comida le pagan el antiguo tributo que es sesenta mrs. de los viexos que valen agora ciento y cinco de los nuevos».

NOSA SEÑORA DA PONTE E NOSA SEÑORA DE VILLASELÁN

As ermidas de máis sona eran Nosa Señora da Ponte, da Chantría, na autual parroquea de San Pedro d'Arante, e Nosa Señora de «villasilán en el campo de Riuadeo. álli se hace feria el día de nra Señora de Marzo».

SAN MARTIÑO DOS PICOS

San Martiño de Vilalourente ou dos Picos era entonces parroquea.

O libriño di:

«Sn Martiño de los picos junto a la ciudad ef feligrefia por si».

A FORTALEZA DO CASTRO D'OURO

«Hay en el obifpado la fortaleza del Castro de Oro que ef cámara de V. S. a donde está la cárcel mas fuerte dase de salario al Alcaide 3.000 maravedis y ef mui poco y asi efta ella muy mal seruida siendo la mejor cofa que tiene el Prelado defpues de la ciudad».

SAYOANE

Eisí parez chamada a hoxe aldeia de Seivane (4), na rilleira de Cesuras, parroquea de Nosa Señora dos Remedios de Mondoñedo.

A renda de Saioane producía á Dinidá piscopal 8.000 maravedís.

AS FERRERÍAS DE SANTA MARÍA MAIOR E VILOALLE

A ferreria de Santa María Maor valíalle á Mitra 6.000 maravedís. Os quintos das veneiras d'ela, 1.100, e a ferrería de Viloalle, 9.000.

O XUZGADO DE MIRANDA

Ribeiras de Míranda era o millor xuzgado que «provee V. Sª. porque conoce en primera instancia».

SAN MARTIÑO DE MONDAÑEDO

Falando de San Martiño de Mondañedo —onde estivera a Sé e máis tarde houbera coengos segrares de San Agostín—, escribe Frías:

«y por q esta iglesia fuese mejor seruida el Obifpo mi señor traxo alli los frailes franciscanos, que han de ser ocho y asentó entre ellos y el Cauildo de Mondoñedo ciertos capitulos por los cuales el Cauildo les dio y entrego la posesion de la iglesia».

VICIÑOS DO BISPADO

O bispado tiña 15.000 viciños, dos cales

4.202 eran pecheiros ou vilaos i-os domais, fidalgos.

SEÑORÍOS XURISDICIONÁS

A Mitra tiña seis mil vasallos, pouco mais ou menos, e xurisdición cevil e crimiñal en Mondañedo, Vilamor, Viloalle, San Martiño dos Picos, Cabarcos, Reinante, San Miguel, metá de Benquerencia, San Cosmede, Villaronte, San Martiño de Mondañedo, Foz, Fazonro, Nois, Curdido, Cangas, Burela Rua, a Rigueira —onde había «muchos puercos brauos»—, Castelo, San *Cebrián*, Sumoas, *Salgadelos*, Bares e Mogor, Grallal, Landrobe, Santa María Maior, Cesuras, Sadónigas, Bretoña, a Guardia, Fonmiña, Ribeiras de Miranda, Villaformán, Sante, Labrada *Sexeriz*, San Martiño de Corbelle, San Simón, couto de Oleiros, monte do Xistral, Ribeiras de Lea, San Xorxe do Cadramón, o Pereiro, couto de Muras, couto de Aldixe, Villacampa i-o Valadouro.

ESCRIBANÍAS

Tiña a Dinidá piscopal as siguentes escribanías:

A da Audencia do Provisor, que valía 1.000 maravedís, ia do Alcalde maior, 8.000.

Os escribaos estaban obrigados a facer de valde as escrituras e contratos do Bispo e da Mesa piscopal, io que o «Provisor y Alcalde mayor hiciere de su oficio o a petición del fiscal».

A escribanía do couto de San Martiño de Mondañedo, que rentaba 800 maravedís, ia de Candrove, 600; a de Bares e Mogor, 500; a do Castro Douro, 2.500; a da Terrachá, 850; a de Nois e Cordido, 750; a de Grallal, 200; a de Costas de Monte, 400; a de Bretoña, 750; a do couto de Villarente, 1.200; a do calendario de San Cebrián, 500; a de Ribeiras de Sante, 900; a de San Cosmede, 400; a de Costezuelo, 300; a do couto de Muras, 400; a do couto de Cabanos, 300; a do Val de Lorenzana —que levaba on foro Maior García Rey, en 306; a do couto de Oleiros, 250; a do coto de Aldixe, 250; a de Castromayor, 170; a de Ritosto, 200; ia das Ribeiras de Miranda, 8.000.

XANTARES

Os xantares da Dinidá piscopal eran:

Argomoso, Léndin, Santiago de Foz, Bretoña, Riotorto i-Aldulfe, Couxela, Villaosende, San Miguel de Reinante, Curros, Santa Cecilia, Benquerencia, Vilamor, San Cosmede, Santo Andrés de Masma, Seoane de Villaoriente, San Martiño de Mondoñedo, Santo Tomé e Recaré; Montouto, Budián, Fanoy, *Fayanes*, Quende e Aldixe.

O XISTRAL (5)

En ver bo o monte do Xistral, que se atopa no concello de Muras érguese a 1.037 metros sobor nivel do mare, di o libro:

«El buen monte del Sistral del cual nacé quatro ríos (6) caudalosos; y es muy visitado de *franceses* y del llevá muchas diferencias de yerbas».

OS CERVOS

Nas longas fragas de Rua, do autual concello de Cervo, había estonces —e ainda se ven algús— fatos de cervos.

Dise no libro:

«En Rua ay muchos venados como parece por una información qe se hizo contra los vzs della qe en quinze días mataron cinqta venados».

LOITOSAS I-ADVENTADIZOS

Por razón de loitosa, o Bispo, cando se finaba algunha dinidade, cobraba a mellor cabalgadura do defunto; «y si no la tiene ha de pagar dos marcos de plata, y el canonigo un marco y el racionero medio marco y otros clerigos del obispado pagan la cabalgadura y la mejor ropa de las que tienen y de cada cosa de sus bienes muebles una de las mejores».

Pro nos arcedianatos, os arcediaos cobraban a loitosa. Ós xueces do Bispo, inda que fosen fidalgos, cobrábaselles a cabalgadura.

A renda dos adventadizos consistía no gado que non tiña dono e nas cousas que «dan al traves de la mar aunque sea una

nao que valga 4.000 ducados, como sucedio en tiempo de D. Antonio de Guevara».

PESCA DE BALEAS E SARDIÑAS

Era estonces importante a pesca de baleas na costa da provincia de Mondoñedo, especialmente dende Foz (7) a Bares.

Di Frías: «Ay otra renta muerta que se llama de los balleneros vizcaynos q vienen a matar las vallenas a los puertos del obispado, suelen pagar veinte y cuatro du"s. esta renta dio el obispo mi ss. don diego de soto a la fabrica de Mondoñedo y esta confirmada por el papa y fue para conferuacion de tan buena memoria como hizo en la Sacristía nueva y recado q enella se da a la iglesia de Mondoñedo».

Falando de San Ceprián, manifesta: «Sn Cebrian, puerto de mar. Aquí mueren vallenas».

Di tamén que en Bares morren «vallenas y puestas encima del monte muy alto q allí ay el qual está metido en la mar es cosa mucho de ver matarlas».

Da pesca da sardiña, escribe:

«Hay una renta de los que vienen de fuera a pescar sardinas, pagan al prelado aquello que se conciertan con el mayordomo de las rentas y esta licencia se les da con que no coxan el Gueldo q es cierto cebo del pescado y desto solían quexar los uasallos y huuo pleito sobre ello».

RENDAS DA MITRA

As rendas da Mitra, ordinareas e extraordinareas, importaban un conto 76.409 maravedis, ou seña 31.632 maravedis.

PREITOS

Os preitos que tiña a Mitra eran:

Un co Marqués de Sarria e seu fillo D. Pedro, Conde de Villalba, «sobre los Bodos de entrábas aguas y sobre s martino do porto y sobre el fuero de mellit». Estaba concruso en defenitiva, en maus do relator e posto na tabra.

Outro, co Conde de Altamira, pol-o couto de Xornes e Buria; outro, por nova demanda posta por D. Diego de Soto a D. Xan de Guevara «porque no entregaron al obispo mi señor las escrituras y recados tocantes al obispado las cuales el dho Don Antonio de Guevara (8) —antecesor de D. Diego— recibió de D. Geronimo Suarez obispo (9). asi mismo pide el dho D. Juan de Guevara mas de 2.000 ducados de daños que recibio la Dignidad episcopal por razon de muchos fueros que hizo el dho D. Antonio de Guevara y de los daños que en su tiempo recibió las casas y fortalezas del dho obispado. Por mandado de los señores Presidente y Oidores tiene depositados para este pleito el dho D. Juan de Guevara 300.000 mrs».

Outro con D. Xan de Guevara pol os bes dunha nao que deu ó traves en terra do Bispo.

Outro co Concello de Viveiro, «sobre la eleccion de ciertos alldes q[e] alli solian poner los obpos de Mando». Iste preito era por nova demanda posta pol-o Sr. Soto.

Outro, co Vizconde de Altamira por «seis feligresias de Galdo, Juaces y otras». Había sentencia mandando devolver o Bispo as ditas terras, con frutos e rendas de case cuarenta anos. Os vasallos destas terras eran unhos 350.

E outro, con Marica Díaz, veciña do bispado, por «ciertos fueros».

En todos istes preitos era letrado o Licenciado Atienza e, en algús, o Lc. Santa Cruz. O precurador chamábase Fortunio de Isaje.

GASTOS DA CASA DO BISPO

O gasto da casa do Bispo era de 250.000 maravedís ó ano.

Os alugueiros dos criados sumaban 102.250.

Outros alugueiros e gastos, 111.250.

Dempois de quital-os gastos, quedaban 612.099 maravedís.

CRIADOS DA CASA DO BISPO

Os dependentes e criados da casa do Bispo eran un maordomo e maiestresala, un camareiro e concador, un sacretareo, catro paxes, un reposteiro da prata, un mozo da

prata, un despenseiro e alacayo, un mozo da cociña, catro alacayos que servian por semanas de porteiros na sala do Bispo; un acemileiro, un mozo de mulas, un hurtelán, un barbeiro i unha lavandeira.

Ó hortelán dábaselle de alugueiros 2.000 maravedís e axuda de obreiros cando tiña falta diles; io camareiro coidaba «de le proveer de simientes de ortaliza de castilla y si era menester de nuevos arboles».

O ESPELLO DA CATREDAL

Simón López de Frías, o cital-os feitos do Bispo Soto, dí:

«Hizo mas grandes las dos ventanas de la Iglesia, y en todas ellas y el espejo puso ventanas» (1).

A FONTE VELLA

Era estonces unha poza que pol-o brau quedaba cuasemente sin auga.

Tocantes a ela, escribe Frías:

«La ciudad tenía una fuente de muy buen agua hecha a manera de valsa, algunas veces se agotava, el obispo mi sr. hizo hazer otra mas abaxo con *quatro caños* los dos de tornillo por lo qual nunca falta agua, y es de las mejores fuentes que ay en el reyno de Galizia, delante de ella hizo hazer una plaza y gradas para baxar a la fuente».

VESITA DE D.ª TARESA ENRIQUEZ

«Esto es que dicha señora dexo entre otras buenas memorias en Torrijos doscientos mill mrs de renta en cada nn año los quales se gastan por mano de un visitador que del cavildo sale en todo el obifpado ha vifitado un año alguna parte del y en las iglesias mas pobres del repartido muchos ornamentos, corporales y caxas de plata para el Santísimo Sacramento y otras cosas.

TASA DAS EIREXAS DE ESPAÑA

Asegún a «Relación antigua en que estan tasadas en Roma las iglesias de España», a de Mondoñedo estivera-o en 1.500 ducados i estaba-o en 2.600; a de Tuy estivera-o en 650 i estaba-o en 4.000; a de Lugo estivera-o en 1.000 i estaba-o en 2.500; a d'Ourense estaba-o en 5.000; a de Oviedo estivera-o en 1.600 i estaba-o en 5.000; a de Santiago estivera-o en 4.000 i estaba-o en 20.000; a de Calahorra estivera-o en 1.300 i estaba-o en 14.000; a de Osuna estivera-o en 1.800 i estaba-o en 12.000; a de Segovia estivera o en 1.320 i estaba-o en 12.000; a de Burgos estivera-o en 2.400 i estaba-o en 2.000; a de Palencia estivera o en 2.000 i estaba-o en 12.000; a de Cuenca estivera-o en 500 i estaba-o en 18.000; a de Cartaxena estivera-o en 440 i estabao en 12.000; a de Xaén estivera-o en 1,000 i estaba o en 14.000; a de Córdoba estivera-o en 500 i estaba-o en 12.000; a de Avila estivera-o en 700 i estaba-o en 8.000; a de Leión estivera o en 1.500 i estaba-o en 8.000; a de Tarragona estivera-o en 1.000 i estaba-o en 5.000; a de Xerona estivera-o en 1.400 i estaba-o en 5.000; a de Mallorca estiver-ao en 1.200 i estaba-o en 4.000; a de *Cádiz* estivera-o en 150 i estabao en 5.000; a de Segorve estivera-o en 300; a de Badaxoz estivera o en 300 i estaba-o en 12.000 e Córea estivera-o en 230 i estabao en 13.000.

De modo e de maneira que Mondoñedo, que tivera mais tasa que Tuy, Lugo, Calahorra, Segovia, Cuenca, Cartaxena, Tarragona, Xerona, Mallorca, Cais, Segorve, Badaxoz, Córea i outras eirexas, quedara con menos que elas, agás a de Lugo.

DUARDO LENCE-SANTAR E GUITIÁN.
Cronista de Mondoñedo.

N O T A S

(1) La imprenta y la prensa en Mondoñedo.—Traballo noso.

(1) Asegún D. Modesto Lafuente, na sua «Historia de España» —t. VI, cap. V, páx. 356— os galegos, o ano 1483, baleronse cos mouros, coma lobos, acarón de Gibraltaro, pondo seu estandarte, n-un coto, un alférez de Mondoñedo.

«Las Insignias de Mondanedo».—Traballo noso.

(1) «Esta señora fué Sra. de los cotos de Silán y Codesido y fue mujer de Rodrigo Diaz de Andrade qe se hallo en la gue. rra de Granada y alla murio que fue señor de la casa de Sn Pantaleon, junto a Betanzos, trasabuela de Dn Juan de Andre. y Fajardo Sr. que es hoy de la dicha casa y cotos dhos de Silán y Codesido». (Copia en una hoja de papel y parte de otra, en letra pequeña y metida, de los primeros años del siglo pasa-

do de un manuscrito antiguo, que trata de la villa de Vivero. Propiedad del que esto escribe,.

«López Ferreiro y otros historiadores confunden a dicha señora D.ª Constanza con D.ª Constanza de Castro, hija del Mariscal Pedro Pardo de Cela, inmortalizada, en unión de su esposo Fernán Ares de Saavedra, en el castillo de Villajuán —en San Martín de Pino (Cospeito-Villalba)—, y no en Foz —como dicen López Ferreiro y otros— donde falleció luchando contra las tropas reales de D. Diego López de Haro». «Páginas Históricas Gallegas. El Mariscal Pedro Pardo de Cela. La Santa Hermandad», pol-o que esto escribe; T. I.—Iste libriño non se puxo aínda á venda.

(4) O Cabildo, no Santiago do 1562, aforou ó sonado coengo Lc. Molina —autor do libro *Descripción del Reino de Galicia*—, durante a vida d'il e a d'outras tres persoas, o Pazo de Selvane co-as «suas casas, torre, corredor, herdades bravas y mansas, árboles, huerta y Pumarega». Dito pazo, chamado hoxe Casa da Torre, foi de meu señor pai, Agostín Lence e Santar, de quen eu herdei moitas das terras que foron do Pazo, antr'elas, a curtiña da Torrre, ond'esta s'ergueu.

«Guía Histórica de Mondoñedo».—Libro ihédito noso.

(5) Dise en Mondoñedo que a noite de San Xuhán, todal-as meigas d'esta comarca, do Vale da mariña, axúntanse no Montadal, íntanse de touciño e, mesm'o dal-as doce, d'acabalo de basoiras de xibarda e collidas pol-a mán esquerda, de duas en duas, pasan por diante da casa do Villoás, en Rego de Cás; rubén a Infesta, beben auga na fonte d'Espiñarcao e guindanse no Xistral, onde co-as do Veladouro e outras partes, fan o reparto das moscas e paigas pr'o novo ano.

(6) O Landro, que forma a ría de Viveiro; o Masma, que rega o val de Mondoñedo e form'a ría de Foz; o Ouro, que pasa pol-o Valadouro e form'a ría de Fazouro, e o Sor, que form'a ría de Santa Marta d'Ortigueira.

(7) Por escritura de 6 de Marzo do 1649, ante Tomás Sánchez de Moscoso, Domingo Ramos de Cabanas e Ana González de Ribadeneira, muller do mesmo, veciños da parroquea de Foz, venderon a Simón Díaz Guitián e Saavedra, Cura de Foz, «la sexta parte enteramente del puerto y rego de Foz de la pesca y matanza de dhas ballenas con su armación».

«Las ballenas en la costa de la provincia de Mondoñedo».—Traballo ihédito noso.

(8) Fr. Antón de Guevara (1587-45), o sonado autore de «Marco Aurelio o Relox de Príncipes», «Menosprecio de Corte», «Monte Calvario» e outras obras. No 1910 gardabase no arquivo da Catredal, un sello en cera, de Fr. Antón.

(9) De modo e de maneira que o espello non é feitura de Soto, como asegura o P. Flórez no tomo XVIII, pág. 232, da «España Sagrada», cando escribe:

«Sobre el arco de la puerta *puso un espejo* muy grande, que da mucha claridad a la nave».

Por certo que Villaamil e Castro, Murguía e outros hestoriadores copiaron o dito pol-o sabido agostino.

M I T T E L E U R O P A

(Proseguimento de Da Alemaña)

por VICENTE RISCO

II VIENA

NO TRABALLO

Erguinme cedo pra ir ao Museu Folklórico. Collín un carro eléitrico, na mesma Karolina Gasse, que me levou direito â Landongasse, por rúas barulleiras, ledas e de casas vellas as máis, con moita tenda, moito bazar, d'esas que deixan unha impresión kalcidoscópica, confusa, mais que se lembra sempre: pecha un os ollos, e está alí.

Baixei, dín co Museu, merquei a entrada e máis a guía, e rubín. Vin o día aquil unha chea de salas. O Museu é moi bó, millor qu'o de Berlín e qu'o de Praga. Andaba collendo os meus apuntes —o falar d'estas cousas non é d'iste libro— acabouseme a tinta, e tiven que suspender os apuntamenios.

Entón perguntei a un dos vigiantes pol-o Prof. Haberlandt, e o vigiante encamiñoume â Kanzlei. Habia alí unhas rapazas e uns homes traballando. Unha d'elas levoume a unha cámara longa e tristeira, c'unha mesa longa e moitas cadeiras, coma nos Seminarios universitarios, e sete ou oito almarios, dos que algús tiñan a duas fias de libros e revistas en cada estante; despoixas, habia duas mesas pra traballar, ond'as fenestras, e n-elas papeis, casilleiros, etc.

A rapaza entrou co-a miña carta pol-a porta santa atrás da qual traballaba o Herr Hofrat Professor Doktor Arthur Haberlandt.

Eu fiquei sentado, agardando.

Era já perto das duas, tiña fame e o tempo pasaba.

Emprincipiei por adentro a botar pestes, aldrajes, maldicións, pauliñas e todol os demos do inferno e de máis abaixo s'os houbera, contra o Prof. Haberlandt, o Museu, Viena, Mitteleuropa, o Volkskunde, a Cencia, usw. usw.

Unha rapaza de antiparras qu'entrara a traballar; decatouse da miña impacencia, sen dúbida ao reparar na cara qu'eu lle puxen, e quixome acalmar. Eu dixen que Ave

Ave María Purísima, que non tiña importancia, que non fatalba máis, que tal e que sei eu, e non me lembro máis.

Ainda pasou outro bó pedazo, e por fin abriuse a portá santa, e o Prof. Dr. Haberlandt aparecen c'unha cara leda d'oficiñista de pouco soldo, pregoume de pasar.

Já tiña alí a cadeira disposta pra mín, do geito protocolario descrito cando falei do Sr. Fadrus. Eu, coma já estou afeito, e já tanto me ten unha cousa com'a outra, senteime tranquiamente, coloqueille o disco, ofercinlle os meus libros — non por nada, senón porque me pesan no equipaxe e quérome ceibar d'iles canto antes—, dinlle os saúdos que pra il me dera o Dr. Boehm, de Berlín, e coma estaba enrabechado do que tivera qu'agardar, e o que quería já era marchar, en canto me deu pé, despedinme. Craro que, o que pol o istante me conviña era de que me deixara coller apuntes e dibuxos no Museu, e isto já o conseguira.

Cecais un istante de mal humor meu fose causa de non facer migas co Prof. Haberlandt, coma fixera cos Profs. Boehm, Balte e Jungbaner, que tanto me valeran.

O caso é que me fun jantar.

HESPAÑA E A CENCIA ALEMÁA

Ja vou coñecendo aos alemás, a cencia alemáa, e vou vendo moitos dos seus segredos.

Hespaña vive arestora agonllada e chea d'ademiración e de pasmo diante da cencia alemáa. Non hai dúbida qu'a cencia alemáa é unha cousa seria, un dos grandes valores da civilización ocidental, e ainda que s'acha arestora n un dos seus millores istantes. Mais, hai razón pra iste escrusivismo germanista dos sabios hespañoles?

Isto sería o que habería que ver

Quero facer consiar que, se educado en libros franceses, a miña maneira de pensar e d'engergal-as cousas é moito máis alemáa que francesa. Simpatizanme máis as ideias alemás, e ainda calquera pode ver que manexo moitos conceitos básicos que me viñeron d'iles. Anco o que é auténticamente alemán, e por iso critico moitas cousas da Alemaña de hoxe que non me parecen responder ao seu esprito. E ainda, se falamos de defeitos, ise que solen chamar a «pesadez germánica» ben se pode recoñecer tamén nos meus escritos, embora non teñan ningunha das boas calidades qu'enfeitan os dos alemás.

Vaia por diante a miña homage â Alemaña e â cencia e ao pensamento alemán.

Mais pol-o que toca ao qu'ibamos falar, o qu'eu vexo é que aos hespañoles todo se lles volve citar e máis citar autores alemás, e nonos citan com'información, senón com'autoridade. Non son somentes as notizas, son as opiniós dos sabios alemás as que pesan na Hespaña, e as que non s'estreven a contradecir. E o que pode citar n alemán, ou introducir unha novidade proviñente d'Alemaña, já coida que é un sabio.

Os alemás proceden d'outro geito: traballan ben, non hai dúbida (craro que todos cobran, ou pol-o menos traballan co a espranza de chegaren a ganar diñeiro; non hai quen traballe por amor â arte, coma nós). Citanse preferentemente os ús aos outros, sempre que poden, con escrusión dos estrangeiros, e dan creto e valor a todo o que sexa feito por un alemán. Coñecen todo o que fan os demáis que non son alemás, mais non se fían d'elo, nono dan coma feito, senón qu'o fan iles de novo, repiten o traballo coma se fora unha descoberta, ora que superando caxeque sempre os traballos anteriores. Se citan autores estrangeiros, é sempre com'información, e somentes en último estremo com'autoridade, cando non hai outro recurso.

Cecais o qu'acontez na Hespaña, non sexa que se admire de máis a cencia alemáa, senón que se deixa traslucir de máis o pasmo que nos causa.

Pode qu'a cencia alemáa, ainda descobertos moitos dos seus segredos, sexa efeitivamente merecente d'ise pasmo, e máis que nada, merecente de ser imitada nos seus métodos, e ainda n algunhas conceicións fundamentás. Mais nono debéramos deixar ver tan parvamente, facéndonos tan pouca cousa, e dando aos alemás a satisfaizón de sentírense os nosos mestres, e aos que non son alemás a ideia de que vivimos de prestado. Habería que ser un pouquiño menos inocen-

tes, e sabermos nadar e gardal-a roupa. Moi ben ademirarmos e estudarmos aos alemás, mais non tanto amén que se nos derrame a misa.

Nós, os galegos, pouca culpabilidade temos n-isto. O germanismo vennos, como todo, imposto de Madrí. Asi e todo, hai pra elo unha disposición doada no noso caraute: o castelán culto e semiculto —o hespañol en geral, porque isto acontécelle tamén aos cataláns— vive preocupado do que do seu país poidan pensar «en el Extranjero»; «el Extranjero» é unha verba mágica na Hespaña, que resume canto de máis excelente e ademirábele poder saír dos miolos ou das maus dos homes, o modelo impecábele que compre imitar. Nós, os galegos temol-a mesma preocupación, non já respeito do Extrangeiro, senón de todo o que sexa forasteiro, de todo o que non sexa noso. D'eiquí qu'esleamos dispostos a acoller todo o alemán, e moito máis se nos ven de Madrí, agionllados e cos brazos abertos.

Pois ben, compre reaicionar contra d'isto. S'en Madrí queren serguir en postura servil co-a Alemaña, alá iles. Mais ao menos nós, ceibémonos. Se temos efeitivamente moito que deprender do estrangeiro, que non sexa somentes d'Alemaña. Galiza tivo ligame tradicional co-a cultura francesa, pois precuremos de novo ise ligame. Temos afinidades de raza con pobos da Gran Bretaña, pois precuremos tamén a cultura ingresa. Non sexamos escrusivistas, com'os de Madrí, que c'un soilo santo non se vai ao ceo. Recibamos influenzas diversas, que canto máis diversas, mais ceibes quedaremos nós. Escoitemos mestres de diversos métodos, de diversas opiniós, de diversos principios, e será o modo de podelos contrastar os ús cos outros, de coller o millor de cada un, d'alargal-o noso hourizonte, comparar, discernir, e non casarnos co primeiro que chega. E cando teñamos qu'acudir aos alemás, que por forza terá que ser moitas veces, vayámolos precurar direitamente, e non nas selecciós e nas traduciós que nos dean feitas de Madrí. Leámolos a-alemán, ou en traduciós feitas por nós, e non na *Revista de Occidente*. Lembremos o episodio de Sanz del Río, que trouxo d'Alemaña o Kraussismo, e os máis dos hespañoles coidaron que non había n Alemaña máis filosofía qu'a Krausista, ou polo menos qu'o Kraussismo era n-Alemaña a última palabra da cencia, cand'en realidade tivo antr'os alemás escasísema importancia. Lembramos que nos comenzos d'iste século boubo acontecer o mesmo co neokantismo da escola de Marburgo, e que se nos descoidamos, agora mesmo fannos igual co a fenomenologia de Husserl. Compre andar con ollo; cencia alemáa, ben, mais xiquera que non nol-a dean peneirada, que veña engebre, atal coma é, que já nós arredaremos pol-a nosa conta o grao do coaño.

Praiticamente, coido qu'o noso comportamento co a cencia alemáa poidera ser iste: estudala inteira, integra, adonarse d'ela nos seus principios —en todol-os seus principios— e máis nos seus métodos, dos seus intríngulis e dos seus trucos, e despois, seguindo ao corrente d'ela, reducila aos seus justos lindeiros, e facer o qu'iles fan: aproveitarmol-os seus traballos, sen cital-os de máis, senón co-a prudenza e picardía, mais coma documentación que coma autoridade; non collermos o qu'iles fan coma cousa feita e definitiva, senón repetila e millorala, superala sempre. Eu asegúrovos que é doado.

En fin, que non hai que tratala coma un ídolo, coma unha Pantasma impoñente e insuperábele, senón coma obra de homes de moito talento, moi apricados, moi traballadores e moi ben munidos de meios pra o estudo, mais homes ao fin, homes coma nós.

NA VIENA ELEGANTE

Ao surtir do Mhseu, já ben tarde, viñen pol a Landongasse e doblei pol-a Skodagasse que sai d'esguello cara a Alserstrasse. Gran rúa ampla, onde atopei un restaurant pra jantar. Había espellos elépticos biselados sobr'un fondo de cretona ramexada e froleada, manteis a cadros azúes e servizo de prata. Bah! Inda menos mal *Ruhreier* (ovos revoltos con jamón) hainos a calquera hora.

A rúa é longa e de súpeto, de que se chega ao Landesgerich (un tribunal) faise moimental. Aparez primeiro, á man esquerda, o edi-

fizo antigo, baixo, de tellado pino e cheo de chemineias, fachada con milleiros de fenestras, do hespital geral (Allgemeines Krankenhaus); logo a praza d'Otto Wagner, con jardís, e por frente, â man dereita, o gran pazo severo do Landesgericht. Logo a rúa métese por antre pazos e casas fermosas e moimentás do século XIX, cecais do XVIII. Ao Norte, e man esquerda, está a Praza da Liberdade, co a Votiv Kirche, fermosa obra neogótica (é de 1856), en reparación. Ten valados de madeira, mais por un dos portás podíase entrar i-entrei por baixo d'unha ergueita vouta, mais d'alí non medeixaron pasar.

O sitio é señoril e fermoso. Un gran Banco, o Hotel Regina, os jardís, e polo lado da Alserstrasse, a enorme Universidade. Metinme por atrás d'esta, pol-a Reichsratstrasse, e cheguei â Praza do Consistorio (Rathaus), enorme edifizo tamén neogótico (1872) con outa torre, por frente ao Burgteater, que ten columnata neoclásica. Antr'os dous edifizos, hai un lindo parque, onde me sentei, baixo das olladas, non sei s'escamadas ou curiosas d'un señor vello qu'estaba n-outro banco. A Reichsratstrasse ten preciosos soportás: as Arcadas, nas que hai tendas e cafés. A perspeitiva é manifeca, e o piso de mosaico de coores (ou pol-o menos moi ben imitado) resulta de verdadeiro luxo.

Despois collín por Oppolzergasse, Modkersteig, Hefelrstorferstrasse, â Praza da Bolsa, e por Salzgries, Morzin Platz, Kohlmesser e Adlergasse, â Schweden Platz, e d'alí ao correio.

No baixo serán d'outono, cand'o sol se deita toda esta parte que percorrín ten un engado, unha distinción e unha beleza estraordinarias. Todal-as mulleres qu'un atopa semellan cousa fina, aunque vaian da pé, ja levan, n iste mes, vestido xastre e pequena pelica nas hombreiras; o calzado fino e as meias ben estiradas compretan o tipo. Coma já vou perdendo as mañas d'escritor, non sei coma expresar a impresión mais que co istes detalles un pouco parvos. Coma pr'a miña lembranza abondan, coido que tamén ll'abondarán aos demais.

JUDENGASSE

Metinme de novo por todo o lío de ruas coñecidas de vella cibdade. Ja canso, senteime no café da Áncora, preto do Hohermarkt, tomei café, botei contas —pois viña de recibir un cheque— leín un jornal, e descansei, O jornal falaba da revolución argentina, de mortes por trabucamento, das loitas dos nazionalsocialistas slovenos e istrias contra os fascistas italianos, etc. Total, qu'o mundo non s'entende, que todo anda enleado. E eu eiquí, no meio d'unha gran cibdade, no curazón da Europa Central, tan alleo a todas esas cousas, coma s'estivera en Celeirón. Leo eiquí da revolución argentina, coma en Celeirón leiu hai tantos anos da revolución portuguesa que trouxo a República.

Celeirón e Viena son pra o caso equivalentes; o mesmo estado d'esprito pódese dar nos dous lados igual. Dende Celeirón ou dende Viena, pode un ter a mesma sensación da inanidade das guerras e das revoluciós.

Os dous sitios predispoñen igualmente a matinar en se val ou non a pena de s'apaixoar pol a cousa púbrica ata o punto de por ela matar e morrer.

Pensamentos pacifistas? Non, non, non, de ningunha maneira. Pensamentos individualistas, antisociás, se queredes, propios de quen estima moito mais a vida privada qu'a vida púbrica, de quen sostén os dereitos primordiás do indivíduo, de quen procrama o primado da vida privada, do civil por riba do político. Outra cousa non. Eu son demasiado pacífico pra ser pacifista.

Botei a andar pol a Judengasse.

A Judengasse, rua fétida, fedechosa e fedente de judeus probes, astrosos, farrapentos, chea de zapaterías e prenderías onde se vende roupa vella, empeñas e zapatos vellos, onde todo semella coberto de poeira e de lixos dos que lle caen â tea sobada, d'ises que s'atopan ás veces no fondo dos bolsos dos traxes qu'un usou moito tempo. Aquelas tendas eran buracos estreitos e escuros, algús c'unha luciña bermella aló no fondo, onde seguramente habería un home de barbas debruzado riba d'un libro grasento.

Había homes sentados nas aceras, ou en cadeiras vellas na soleira das portas, nenas a correr berrando, e das tendas surtían homes sinistros, todos vestidos de negro, se-

mellando todas enloitadas, e achegábanse a min homildosas e supricantes, dicindo cousas qu'eu non comprendía, n-un que me pareceu un idioma raro, coma se fora unha sorte d'alemán derramado —eu non sei s'aquio era alemán ou era cheko, ou era *yidisch*— e chamándome Doutor...

Pasei por diante d'unha Sinagoga, con iscripción hebrea, e na porta, os cultos anunciados n alemán.

Despois vin unha librería judía. Había libros n-hebreu, literatura semítica: historia, novela, contos, poesías, un Catecismo do Talmund. Puchas e estolas para os rabinos, condieiros de sete brazos, adornados co doble triángulo, ou exalfa salomónica. Todo vello, grasento; poeirento.

Aquelo daba unha sensación que, embora fase porca e triste, asemellábase â da Alte Synagoge de Praga. Era a sensación de semitismo: unha gran decadenza ocultando un imenso poder; unha gran miseria escondendo ríos e lagos d'ouro; un gran pasao acochando un tremendo misterio. Volvera atopar a Israel na sua salsa, o Israel internacional e engebro.

Teñamos unha lembranza pra D. Benito Fernández Alonso, o galego que foi bon amigo d'Israel, o estudante da aljamía dos sepharditas da Europa oriental. Quen mo dera diante d'esta librería talmúdica, da que seguramente podería descifrar moitos segredos. Il non deixaría de precurar a istes rabinos, pra parolar co iles da Mischna e da Thora, do alefato sagrado e

Volvin moi canso cear n-un restaurant da Rarolinengasse, onde me deron unha carne con salsa e cebola moi latina.

UN DÍA ENRABECHADO

Hai días fastos e nefastos. Isto já o sabían os antigos, que pol o que vou vendo, sabían todal-as cousas, e se non tiñan os cachivaches do progreso de que nós nos gabamos, se cadra é porque comprendían que non servían pra cousa boa. Hai un texto de Séneca no que dí que os inventos son cousa propia de viles escravos; foi n-isto profeta, coma cando dixo aquelo de que non sería Thule a última terra do mundo.

Pois ben, aquil novo día amañeceume de man armada contra mín.

Emprincipiei por erguerme tarde, o qual, cando un está na casa é o máis gostoso, mais cand'un anda de viage é unha contra.

Despóis tiven que facer unha das cousas que pior saben: cubrir a *Anmeldung* pra a Policía. Tiña que cobrila e ademáis levala, co pase, sofrir as perguntas que me fixeran, demorar o que tiveran por ben de me facer agardar, etc. etc. Conque, despóis d'enviar o café, o pan e máis a manteiga, armeime de pacencia, senteime â mesa, collin o papeliño, e fun enchendo as casillas. A aquela hora tiñalle eu unha xenreira â Policia, como lle poida ter o máis teimoso revolucionario. Querse dicir que pasei unha meia hora d'anarquismo radical. As ideias son às veces apropiadas às situaciós. Mais coma por fin, eu non teño entranas d'anarquista d'acción, pois cubrín a *Anmeldung* deica o cabo.

N-istes días que lle veñen a un tortos, síntese —eu teñoo sintido moitas veces— a presenza d'algo estrano dend'o cima da frente ata o entrecello, unha cousa moura que se pôn alí, negra sombra, mala ideia, ou pequeno tardo invisíbele que nonos deixa acougar. Às veces é coma un puño, incrustado nos miolos, duro, pesado e sombrizo, que dende elí bota a sua negrura por riba d'un anaco da nosa vida. Debe ser cousa do demo, cecáis un elemental artificial, criado por nós mesmos, se cadra, un pecado oculto que se nos sube â cabeza, ou un nô que se nos forma nos pensamentos, ou unha ferida, ou pol-o menos un golpe astral que nos zorrega un nemigo mais ou menos bruxo, un trauma parapsicológico ou metapsíquico. O caso é que de qu'aquelo ven deica que se vai, non lle sai a un nada a dereitas.

Esta vez menos mal: cando saía co-a *Anmeldung* na man, papel que como se sabe, hai que repetir tres veces, no recibidor atopei unha criada que me dixo que se me non quería molestar, que iles mesmos levarían a *Anmeldung* e o pase â Policía. Naturalmente, co-a gana que tiña eu de lles ver os fociños aos polizontes, dixen aixiña que sí, pousei os papeis na gran mesa de mármore,

saquei do peto o pase e púxeno encima, din gracias e pillei a porta.

Mais ainda tiña que ir ao Banco, cobrar. Asegún a Guía de Teléfones, o Banco estaba Am Hof; fun aló, en Am Hof non atopei tal Banco. Enrabecheime, crar'está. Enrabéchome moitas veces; mais cando anda comigo aquela cousa moura que s'aposa na dianteira do cerebre, entón moito máis. A cousa ruín pincha en mín com'o cornac no alifante.

Por fin dín co Banco, mais non co-a entrada. Naturalmente: como que s'entra pola rúa do lado. Entrei. Había que baixar a un piso fondo, por debaixo de terra. Baixei ainda anarquizando no meu magin: todolos meus maus pensamentos iban agora contra do diñeiro e máis dos seus poseedores.

Un gran salón tépedo e silente, arrodeado de valados de cristal. Severa arquiteitura e severo moblage, difusa luz coada por un teito de vidro, gente falando baixiño.

Entreguei o meu cheque, firmeino, puxen o meu enderezo, amostrei o pase, déronme un cartón co número 94, e a agardar.

E agardei ben. O tempo pasaba. O caixeiro, atrás da ventanilla, iba berrando todol os números agás o meu. O tempo pasaba. Eu, a pé firme, agardando. Eran já as once e meia. Eu estaba desfeito, alporizado, aborrecido, canso, impotente. A cousa ruín pesábame na testa... Estiven matinando, máis o pensamento non quería parar quieto. Ourense, Berlín, a Policía, esta mesa escura co-as suas banquetas, a luz que cai de riba, versos do Cabanillas, Allariz, o tren, o Museu, o Prof. Haberlandt, a casa, a eireja de San Calros, o autobus, o tempo que pasaba, os pantalós brancos enrugados do cobrador do autobus, as cousas fachosas que hai en Viena, que non corresponden ao conceito d'elegancia que evoca o seu nome, o ben que parez a gente, a vestimenta nacional, en todo tiven tempo de matinar, cun ritmo de devadoira: catro cabalos van para Francia, un tras d'outro e ningún s'alcanza...

Por fin, o Caixeiro cantou o 94. Alá fun. Perguntoume d'onde era, que facía, a qué viñera a Viena, já pensei que m'iba perguntar cantos fillos tiña, como se chamaban, se tiñan bó apetito, etc. Debín responder ben, porque pagar pagoume. Apañei os cartiños e botei pra fora.

LANDESMUSEUM

Como era já tarde pra ir ao Museu da Laudongasse, determiñei d'ir ver o *Niederoesterreichisches Landesmuseum*, que m'aconsellara o Dr. Fadrus.

Está na Herrengasse. Paguei 50 groschen, merquei o Catálogo e rubín.

Moita Historia Natural: minerás, animás disecados —lembro dous soberbios porcos bravos— moito diorama e maquetas de peisage, etc. Hai unha parte de grande intrés adicada a cousas de caza... Alí foi onde emprincipiei a coller notas e a dibuxar. Mais n-isto, o fado ruín que me perseguía o día aquil, interviu: unha das vigiantes que alí había —son mulleres as qu'andan alí tendo man do Museu— unha Hexe, díxome que non podía dibuxar, que se quería, que pedise unha autorización na Kanzlei.

Alporizóuseme o genio, e respondín de malos modos que non precisaba autorización ningunha, que non m'importaba nada, que nen dibujaría nen collería notas. Non sei coma non lle chamei bruxa. Pero por fin non llo chamei.

O certo é que já levaba cinco días na máis cumprida soedade. É grande cousa, a soedade. Mais é cousa que se leva ben co-a vida sedentaria e queda, na casa ou na campía; non co a vida nómada do viageiro, e menos co-istes centros forzosos de sociedade que son as grandes cibdades. A soedade n-estas chégase a facer fonda com'a sepultura.

Ademais, hoxe tiña o verme aquil a me rillar nos miolos. A tristura me non deixaba ollar as cousas a geito.

Pasei por antr'as bestas alpinas, pol-a rica seizón de Prehistoria, por antre as vistas de fermosos castelos e pazos.

Hai tamén unha seizón folklórica da que non vou lembrar eiquí nada, porque todo vai tinguido da negrura espirtual d'un día de spleen, esa verba hoxe esquecida que non ha tardar en volver.

Eiquí apareceume de novo a ideia do Imperio: eran documentos expedidos pol os Habsburgos:

«*Wi Ferdinand von Gottes genaden Römischer zu hungern und Behaim Kunig, Infant in Hispanien, Ertzherzog zu Osterrevch, hertzog zu Burgundi, Steyr, Ctain und Wirtemberg et Graue zu Tyrol*, etc.»

Ou:

«Francisco Josef 1.º Emperador de Austria, rei de Ungria e Bohemia, rei de Lombardia e Venecia, de Dalmacia, Croacia Slavonia, Galizia, Lodomeria e Hiria; Archiduque de Austria; Gran Duque de Cracovia; Duque de Lorena, Salzburgo, Stiria, Carintia, Carniola, Bukovina, Alta e Baixa Silesia; Gran Princepe de Siebenbürgen; Margrave de Moravia; Conde palatino de Habsburgo e Tirol, etc. etc.»

Era o Santo Imperio. Por unha banda, a dinidade suprema estabrecida sobre de reis e princepes soberano cada un na sua propia terra; por outra banda, a acumulación de feudos, cada un dos quales conserva a sua individualidade. Sorte de federalismo orgánico histórico, anterior e superior ao federalismo mecánico filosófico dos máis dos federalistas modernos.

E iso que istes documentos, de tempos já bastardeados pol-o Renacimento e pol-o Dereito Romano, case non conservaban máis que as formas simbólicas da gran ideia medieval do Santo Imperio, magnífica conceición da armonía do mundo, co-a sua hierarquía de potestades, co-a sua liberdade na ordeación, e co-a sua supremacía do poder espirtual. Era un ordeamento políteco da Cristiandade concebido com'un gran poema de cósmica grandeza, ao geito da Divina Comedia, asegún modelo eixemprar transcendente, e que endejamais se realizou no tempo, pol-o que cecais conserva o seu valor eterno.

Fun jantar a un restaurant, e alí determiñei rematar o día da millor maneira, da sorte qu'o día tiña merecido: asesinándoo.

Cecais o que mata un día da sua vida, mata tamén unha parte de sí mesmo. É unha graciosa donación qu'un lle fai á nada, unha transacción momentánea co-a morte. Eu non sei s'iste é un crime ou nono é. Somentes sei que eu cometino aquel día, do que esquecín ata a data. Regaleillo ao non ser, abrín a man e deixeino marchar.

Pecheime na casa co-a miña soedade e co aquela cousa ruín metida na testa. Fugín de Viena e perdina e esquecina de todo antre catro paredes já mal alumeadas a aquela hora, e fiquei mais soilo que nunca e mais arredado de todal-as cousas.

E non houbo máis.

OUTRO DÍA

Cand'acordei, no leito, a cousa ruín já non estaba. Por fin librárame.

Erguinme e fun ao Museu folklórico da Laudongasse, onde botei a mañá e parte da tard-. Estudeino e téñoo catalogado ao meu geito, sala por sala. Vin ao Herr Hofrat Professor Doktor Arthur Haberlandt, e compraceume velo tan gordo e tan satisfeito.

Cecais a cousa máis impresionante do Museu sexa a Trindade da Triple Face. É unha escultura popular en Madeira que repersenta a Santísima Trindade por meio de tres cabezas humáns fundidas n-unha soila: unha testa c'unha soila frente, catro ollos, tres narices, tres bicos e tres barbas. A descripción non pode dar ideia d'aquela tremenda figura desacougante que acongoxa e aperta o curazón. Mete respeto, mete medo, pon máis arripío que devoción. Antre os intentos que se poden facer pra expresar o inexpresábele pra representar o que non ten repersentación posíbele, iste é o máis original e o de máis violento esforzo, esforzo que chega á monstruosidade. Escultura metafíseca na que a materia disparata contorsionada polo esforzo criador. Os deuses indios de cen brazos son figuras inócuas a carón d'iste, no que non nos estrevemos a recoñecer ao noso Deus.

E se cadra foi unha intención outamente piedosa a que creou isto, quen sabe se non foi unha homildosa piedade ingenua, posto que non se horrorizou do feito. Ou cecais unha visión tan fondamente teológica, que pasou através da objeción que repersenta a ideia posta en obra.

PASOS PERDIDOS

Cando surtín do Museu já baixara o sol. Andiven entón un pouco por rúas travesas,

feas, ruís, con tendas de pouco máis menos, onde todo semellaba vello sen ser antigo, todo probe, plebeu, de pouca cousa. Todo dá sensación d'estar canso e entregue ao fatalismo.

Despois viñen outra vez â Laudongasse, collín por Schlösselgasse â dereita, logo por Florianigasse, atravesei a Landesgerichtstrasse, fun por Grillparzerstrasse, estiven sentado n-un banco do jardín, atrás do Rathaus, a esa hora linda d'irse deitar o sol; despois collín pol o 12 de Novembre, a gran praza, Schotten Ring, logo pol a ribeira da canle, Morzinplatz â Schweden Platz.

Recreeime pasando aquiles sitios fermosos, deténdome pra ilos métendo ben na memoria, de maneira que non m'esquencesen, gozando a hora da cibdade, que é esa, ata chegar a m'atopar ledo e animado.

O PROF. S. FREUD

Seica se celebra istes días o jubileu do Prof. Freud. Nas cristaleiras de varias tendas de libros teño atopado a sua efigie, en ampliación fotográfica, arrodeada da exposición dos seus escritos, de númaros da sua revista, d'escritos dos seus discípulos e seguidores.

O Prof. Sigmund Freud é unha das curiosidades de Viena, un dos homes que máis barullo levan feito no noso tempo, é un verdadeiro chefe de secta centífeca. É un gran conquistador da actualidade, un gran acaparador da atención púbrica; pol-o tanto, home do noso tempo, adentró do centífeco, que já emprincipia a non ser cousa dos nosos días.

Calquera que sexa o valor das suas descobertas e das suas doutriñas, iste sabio judeu —no fondo un pouco irónico— ten unha chea de cousas simpáticas: un enorme talento, un esprito bastantemente artísteco, un estilo cheo d'engado. É un centífeco que escribe com'un home de letras.

Eu, que non son psiquiatra, pol o que m'eu podo decatar das cousas de que fala o Prof. Freud, síntome incrinado a creer na psico-análise, no rol do incoscente, nos efeitos do trauma psíquico. Non considero aceptábele a geralidade que dá âs suas doutriñas, nen creio no seu pan-sexualismo.

Cecais o que fixo o éxito, clamoroso e barulleiro de máis, demasiado de gran púbrico e d'imprensa, do freudismo, é precisamentes a parte máis fraca e flebe da teoría, aquelo que podemos chamar: o que queima. O freudismo veu coincidir co exceso de preocupación sexual do noso tempo, preocupación que non se debe de ningún geito a ningunha sorte de represión, senón â neurose, ao enflebecemento orgánico da gente, aos hábitos viciosos de moitos, ao materialismo, ao amoralismo. Dase precisamente como feito histórico o caso inverso do que queren procramar os socio-freudianos: a menor censura, mais intensa e malsana preocupación. Canto máis facilidades pra satisfacer os instintos, mais tiránicos istes se volven, e máis morbosas formas adequiren. Asegún os que eu chamo socio-freudianos —que son os que queren dar ao freudismo unha apricación práctica amoralista— a represión do istinto sexual é danosa, porque leva â sobreexcitación dos nervos, ao histerismo, â loucura, â manifestación das tendenzas antisociás, â criminalidade. Non embargante compre convir en que no noso tempo goza o istinto sexual da maor liberdade e das máis amprias facilidades pra a suas satisfacción, e —compre dicilo— principalmente na Europa Central. Pois precisamentes no noso tempo, e precisamentes na Europa Central, ousérvase un aumento pavoroso das doenzas mentales, do histerismo, loucura, criminalidade, suicidio, etc. etc.

Onde pode levar o amoralismo teórico e práctico do noso tempo, fornécenos a proba un filósofo vienés cuio nome non me chegaron a dicir.

É o filósofo do homo sexualismo. Ouvín falar d'il, nen o vín, nen o leín, nen o vín citado en ningures. Dín que teoriza o amor socrático coma propio da verdadeira selección humán, como a suprema vitoria riba da natureza, como a máis outa realización estética.

(Continuaráse).

Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza

FOLKLORE DE COALEDRO (OURENSE)

Hai anos, estivemos en Coaledro, co gallo das visitas ás escolas dos cursillistas. Era no inverno, e os montes arredor tiñan neve. Á noite acollémonos na cociña da pousada, que tiña unha gran lareira, flanqueada por un bó escano e un banco, debaixo da ampla chemineia, na que se apoiaban os *lareiros* pra o *fumeiro* dos chourizos. Ardía un bó lume, a leña sostida nun trasfugueiro de ferro, que alí chamaban *morillo*, o qual tiña nun dos pés de ferro que van pra riba, unhas anillas pra soster o espeto. Amostráronnos un espeto sen veo, sostido nuns trespés.

Alí, arredor do lume, cunhas magras de jamón e un jerro de viño do Val (Monterrey) a gente da pousada, moi animada e simpática, entrou logo en conversa, e respondeu con garimosa cortesía a todalas nosas preguntas. Falouse dos divertimentos do Entroido, de meiciña popular, e de outra chea de cousas, e cantáronse cántigas. Iremos pondo eiquí o principal do recollido.

ENTROIDO

Fan os que chaman *Entremeses*, que consisten en leer versos humorísticos referentes a todol-os acontecimentos ocurridos no ano na parroquia. O que as lee leva anteollos de pataca, imitando ao cura. Antes iban dous con escopetas pra defendelo.

Van disfrazados nun carro tirado por moitos burros, tantos como poden encontrar.

Disfrázanse con pieles de becerra, sen camisa, atadas cun vencello de palla, coa piel pra fora e o pelo pra dentro.

Pónse ao millor dous cun jugo e un arado, e andan facendo que aran. Un fixera unha gaita co vientre e as tripas dunha becerra, e dáballa a tocar a outro e apertaba pra que saira a basura.

Antes tamén choraban polo Entroido.

O noso informador un mozo que escribe o galego con soltura e gracia, amóstranos uns versos feitos por il pra Entroido do ano pasado.

Tamén refire que en Piñeira d'Arcos fan un monigote de palla, repersentando o Entroido, que leva unha baxiga con sangue. Téñeno colgado un mes antes do Entroido, e despóis, tíranlle tiros ata que sai o sangue, e logo choran a súa morte. Temos eiquí o sacrifizo ritual da morte do inverno, e non faltaría quen dixese que o caso do totem, a quen se chora despóis de matalo; mais de totems já non se pode falar despóis de tanto abuso e tanta fantesía como se ten feito arredor diles; coidamos que eiquí compre precurar ritos agrarios, e renunciar a atopar ritos totémicos.

A pesar do que os disfraces con pelicas de vitela de Coaledro poideran sugerir. Non todo o relacionado co as bestas é totémico.

MEICIÑA POPULAR

A *paletilla caída* cúrase poñéndolle ao paciente o páncreas dunha vitela con canela, e despóis dánlle unha onza de chocolate.

Isto mesmo fáiselle aos que padecen do fígado ou do bazo.

Cóntase dunha señora que padecía fluxo de ventre e que curou con cocemento da deposición dunha pita. Estamos, como se vé, de cheo na *Dreckapotheke*, que dín os alemás.

O ovo de pita negra emprégase pra o cólico.

O escremento de pita tamén sirve pra cólicos. Móese en leite, e bébese.

Pra golpes, as uñas de perdiz moídas e bebidas en leite.

Contan dun neno cuia cabeza reventada *(sipilón bravo)* que curou do seguinte geito:

Pallas de allos e oliva queimadas, en aceite, dáselle cun hisopo, facendo cruces e decindo:

«—Dónde vienes Santo Tomás?
—Vengo de Roma
—Qué tal queda la gente toda?
—Llena de rosas, sipela y sipilón
—Pues Santo Tomás,
Santo eres, Santo serás
coge la cuerda de esparto
y la flor de oliva y la curarás».

E rézase unha Ave María.

A oración é sen dúbida incompreta. Poseemos versiós galegas inteiras.

Unha cousa que tén importancia especial son os *coxos*.

Unha rapaza desta casa tivo o *coxo da araña* no pescozo, e tiña mismo a araña retratada: a figura da araña pintada en encarnado na pel, e cuspeulle a Sra. Rosa, e tiña que ir tres días, soilo foi un, pero pasoulle.

É que a Sra. Rosa tiña virtude pra *bendecir os coxos*. Infórmannos que esta virtude adquírese matando tres toupas, cada unha de tres puñetazos. Despóis, o que o fixo *ten a bendición:* fai cruces co-a man e con cuspe e cura o coxo.

O «similia similibus curantur» ten algo que ver coisto, pois precisamente, o coxo máis danoso e perigoso é o da toupa; *foza* moito e síntese fozar na ferida. Ouvindo isto, semella como se no coxo fora algo do esprito do animal, o seu doble, que se pinta ou que traballa na ferida.

Úsase tamén contra dos coxos o corno de licornio *bendito*, co que se fan cruces sobre o coxo e sacúdese.

Dannos tamén algunhas recetas pra os animaes.

Pra o resfriado do galo, que se pón resfriado e hai que amantalo, auga de cocer unha pita con pluma e todo.

Pra o torzón das bestas, metelas na corte das ovellas, pola calor. Tamén lavar en auga unha camisa de muller co a regla e darlle a beber a auga.

ALGUNHAS CÁNTIGAS

1 As mociñas de Coaledro
Póm porobóm póm póm (bis)
Non saben fregar os platos
Ay Manuela, ay Manuela (bis)
Pero sí saben traguer
Póm, etc. (bis)
En los brazos un muchacho
Ay etc. (bis)

2 A saya da Carolina
tén un lagarto pintado
cando a Carolina baila
o lagarto dalle ao rabo.
Bailaches, Carolina
bailei si señor
dime con quen bailaches
bailei co meu amor.

3 El aldeano tiró
tiró la piedra tiró
tiró tiró la piedra
y no le alcanzó.

4 Si queres que o Gaspar cante
mollall'a boca con viño
verás como ben mollado
canta como un asubío.

5 Ô meu vello, ô meu vello
do chapeo remendado
criei tan grandes piollos
com'a chavella do carro.

6 Pasei pola tua porta
co mandiliño cuberto
e vin estar tua nai
co o... do c... aberto.

7 A la más vieja
le falta tiempo
a la segunda le sobra
voy a llevar la del medio.

8 Canta cuco, canta cuco
na rabela do arado
que as mociñas de Cualedro
non saben facer o caldo.

9 Agora que ven o vran
tamén ven a primaveira,
ás mociñas de Cualedro
toda a barriga lle pela.

10 Ao carballo caille a folla
yao castiñeiro o ourizo

yas mociñas de Cualedro
todas andan.....

11 Ao carballo caille a folla
yao castiñeiro o ourizo
yaos mociños de Cualedro
caille a piel co pruicio.

12 A tia Fona fixo as papas
e botáronselle fora
Hai sete anos que foi esto
E a tía Fona inda chora.

13 Viño que te das na cepa
porqué non te das na xesta
logo que vás â barriga
aixiña sobes â testa.

14 Os mociños de Cualedro
son poucos e nenos son
delgadiños de cintura
comidos do morrión.

15 Os mociños de Cualedro
véndelos acolá van
que pequeniños que grandes
levan o andar do can.

16 Os mociños de Cualedro
son un fato de lapós
por un vasiño de viño
dan forniellas e pantalós.

17 Os mociños de Cualedro
todos sentados nun banco
eu non dou por eles todos
un vaso de viño blanco.

18 Os mociños de Coaledro
son poucos e moi bonitos
e a cama onde iles dormen
é o poleiro dos pitos.

19 Indo pola calle abaixo
tropezei cunhas tenazas
os mociños de Cualedro
andan cheos de carrazas.

20 Ay o que ladran os cás
pódenvos sentir o lobo
son os mozos de Coaledro
que se van quentar ao forno.

21 Os cregos e taberneiros
teñen moito parecido
O crego bautiza os nenos
yos taberneiros o viño.

22 O paxaro cando chove
mete o rabo na silveira
asi fan as boas mozas
cando non hai quen as queira.

23 A ronda vai pola calle
non se sabe por quen vaie
Se vai polas forasteiras
se vai polas do lugare

24 O muiño do teu paie
non é muiño que é convento
os casados van pra fora
e os solteiros quedan dentro.

25 A muller do taberneiro
vai a pedir o devorcio
porque dice que o marido
non lle sirve pro negocio.

26 Miña nai e maila tua
van xuntas â romería
miña nai viña borracha
e a túa xa non se tiña.
con el rás cataplás
Yo tengo un ris pirolis
tras plás.

27 Chamáchesme pouca roupa
se tés moita teu proveito
menos teño que quitar
â noite cando me deito

28 Miña nai cando peneira
bate cos pés no sobrado
éla dí que non quer xenro
yeu xa llo teño buscado.

29 O crego e máis a criada
foron cavar os melós
toparon a terra dura
botáronse aos moxegós.

30 A que se casa cun vello

non sei que gusto lle topa
cando se deita di hay
cando se levanta opa.

31 Teño meu pan amasado
yo meu vello pra morre:
antes quero que o vello morra
que o pan botarse a perder.

32 Déchesme unha cinta verde
marela nunca ma deches
como che hei de ter cariño
se tí nunca mo tiveches.

CONTO

Un rapaz foise confesar, e o cura púxolle de penitencia que rezase tres padrenuestros.

Conque, a nai perguntoulle despóis:

—Cumpliches a penitencia?

—Non señora.

—E porqué?

—Porque, como a habia cumplir? O señor Cura mandoume rezar tres padrenuestros e e eu non sei máis que un.

OUTRAS COUSAS

En Coaledro pódese comer carne de vaca todolos días, pois vana buscar a Vilar de Perdices, en Portugal, onde matan todolos días, e é moi boa e barata.

Ven un barbeiro de Carzoá duas ou tres veces á semana rasurar á gente.

Din que na Gironda e máis en Sto. André (Portugal) non comen o leite, senon que llo deixan pra os becerros, así os teñen de bós.

Na Gironda habia unha irmandade do Carmen que tivo 15 ou 16.000 pesos. Por mala administracion quedou reducida a 3 ou 4.000 pesetas de renta.—V. R.

.....

FOLK-LORE ENCOL DOS NENOS

Pra completar as notas do «Folk lore encol dos nenos» pubricadas no número 136 de esta revista, e recollidas no porto de Cariño, engadirei as seguintes:

O berce non se debe facer nin mercar denantes do nacemento, pois, do contrario, non se logra a crianza.

Cando pol-a noite se traslada un recén nado de unha casa pra outra, adóitase meterlle entre as roupiñas un dente de allo ou unha códa de pan por mor das meigas.

Pra acelerar o parto, cando é pesado e lento, vístese a muller con un chaleque de home, por coidar que de iste xeito aproveita millor as forzas.

A MAI DE SAN PEDRO

Alá por terras de Parada do Sil cando se quer decir de unha persoa que é inqueda, rebuldeira, quisquillosa, egoista ou soberbia, dise da tal que «é unha mai de San Pedro», e como xustificazón de iste curioso modismo cóntase a intresante lenda que reproduzo.

Cando a mai de San Pedro lle chegou a hora de deixar iste mundo, non se atopaba tan limpa de pecados que poidese pasar adiante das portas que garda o seu fillo, y-El Señor mandouna o Purgatorio pra que alí deixase todol-os lixos que da Terra levaba. O San Pedro deulle lástima da sua mai i-entón pediulle a El Señor que a botase fora de aquil lugar de castigo. El Señor colleu unha gran folla de berza e dándolla a San Pedro dixolle:

—Toma esta berza e bótalla a ánima de tua mai pra que se agarre a ela e sácala.

San Pedro fixo como lle ordenaran e tomando a folla alongouna o Purgatorio pra que se collese a ela a ánima da sua mai. Esta fixoo así, mais o decatarse as animiñas que estaban o arredor deron en agarrarse a ela, e a estas fóronse agarrando outras e de cada vegada se xuntaban mais, de xeito que aquil racimo de ánimas ameazaba con romper a folla. Entón a mai do San Pedro, molestada con tanta compaña, quixo sacudila de riba de sí, e o tratar de desbotalos rompeu a berza e cairon todos outra vez o Purgatorio.

PRA PROTEXER O FILLO QUE ESTÁ NO SERVIZO

No concello de Vilardevós, cando unha nai ten un fillo no servizo militar, vai a eire-

xa e pon daladiñamente un duro, co a cara pra riba, debaixo da pedra da ara do altar maior. Coidan que con esto o rapaz que cumple cos seus deberes militares está a salvo de toda desgracia, e si está en Marrocos, libráse das feridas de baia.

RUBIDA DAS ÁNIMAS

No mesmo lugar de Berrande, onde se colleu a noticia devanceira, hai duas mulleres que teñen sona de bruxas por que fan curaciós milagreiras i-están o tanto de cando as ánimas han de sair do Purgatorio.

Cando esto vai suceder, avisan os familiares da animiña, os que xuntan cinco cegos que toquen algún instrumento musical e vanse con iles o sitio indicado pol-as bruxas.

Aló pol-a meia noite os músicos cegos rompen a tocar entramentras que as bruxas mirando pra o ceo consolan os parentes decindo:

—Vela alí vai a animiña rubindo cara o ceo. Rube, animiña del Señor, que xa che chegou a hora.

DITOS REFERENTES A POBOS

A parroquia de Santa Marina do Monte ocupa dentro do concello de Ourense, o que pertence, o extremo do suleste e fai límite co Axuntamento do Pereiro de Aguiar.

Acerca das cualidades dos habitantes de Santa Mariña din os seus veciños da parroquia de Santa Marta de Moreiras a seguinte ladaiña, non moi gabanciosa por certo.

Parroquia de Santa Mariña,
Parroquia de zarrangallada;
Casa caída, nunca levantada;
Ventana acabada, tapada con palla;
Moza solteira, os quince anos preñada;
Semana ganada, o domingo chapada.

XOSÉ RAMÓN E FERNÁNDEZ OXEA.

Imp. NÓS - Rúa do Vilar, 15 - Santiago

Dr. Amancio Caamaño

SANATORIO QUIRÚRXICO

Pontevedra

Novas obras pubricadas por

N Ó S, pubricacións galegas e imprenta

Dous folk-dramas de Yeats — 1'50 ptas.
trad. por Vilar Ponte e Plácido R. Castro

Matria (drama) — 1'00 »
por Alvaro das Casas

Nouturnio de medo e morte (drama) — 0'80 »
por Antón Vilar Ponte

Devalar (novela) — 2'50 »
por Ramón Otero Pedrayo

Seis poemas galegos — 2'00 »
por Federico García Lorca

El alba del quechemarín (versos) — 2'50 »
por Francisco de Fientosa

Non deixe de mercar os libros galegos

pidaos nas mellores libreirías i-en NÓS

Rúa do Vilar, 15.

Santiago de Compostela

MERQUE VOSTEDE
Plumeiros RAFIUM
DE MÁIS DURA QU'OS DE PLUMA E LIMPAN MILLOR.
VÉNDENSE EN TODOL-OS ESTABRECIMENTOS DO RAMO.
ANDRÉS PERILLE --- OURENSE

Sanatorio Quirúrxico de San Lorenzo

Santiago de Galicia

Dos Profesores

D. Fernado Alsina e D. Antonio M. de la Riva

CIRUXANO XINECÓLOGO

FOTOGRABADO

Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos
GRAFICO GALAICO
Picavia, 14 - 2.º LA CORUÑA Apartado 195

A sua biblioteca non será unha biblioteca galega, mentras non adequira as obras editadas por

NÓS

PUBRICACIÓNS GALEGAS E IMPRENTA
SANTIAGO